

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

ارشد
علیه
اصحاب
السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

دوستانت دایم عزیزتریم

روش‌های محبت‌ورزی به همسر
از دیدگاه اهل بیت (ع)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دوستت دارم همسر عزیزم : روش‌های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت علیهم السلام

نویسنده:

رحمت پوریزدی

ناشر چاپی:

قدس

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
دوستت دارم همسر عزیزم : روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت علیهم السلام	۹
مشخصات کتاب	۹
اشاره	۱۰
فهرست مطالب	۱۴
دیباچه	۱۸
پیش گفتار	۲۱
تعریف محبت	۲۱
دوستی و محبت، نیاز فطری انسان	۲۲
اهمیت و آثار محبت ورزی	۲۴
بخش اول: محبت ورزی مستقیم	۳۰
اشاره	۳۰
فصل اول: محبت ورزی گفتاری	۳۱
اشاره	۳۱
خوش سخن بودن	۳۱
دلجویی از همسر	۳۳
دوستت دارم	۳۵
عذرخواهی کردن	۳۶
با القاب زیبا صدازدن	۳۷
سپاسگزاری	۳۹
تعریف و تمجید	۴۰
شوخی کردن	۴۳
دعا به همسر	۴۷
مشورت با همسر	۴۸

۵۰	فصل دوم: محبت ورزی رفتاری
۵۰	اشاره
۵۰	کمک به همسر
۵۲	هدیه به همسر
۵۳	سوغات سفر
۵۴	وفای به قول و قرار
۵۶	دیدار اقوام همسر
۵۶	احترام به پدر و مادر همسر
۵۷	پرستاری در دوران نقاهت
۵۸	پرداخت مهریه
۵۹	لمس و بوسه
۶۱	چراغ روشن خانه
۶۲	دفترچه خاطرات
۶۳	وقت اختصاصی
۶۴	هوای خانه در سر
۶۵	احترام به سلیقه همسر
۶۶	کدبانوی نمونه
۶۷	پاسخ به نیاز جنسی
۶۹	اولویت توجه به همسر
۷۰	نگاه محبت به همسر
۷۱	چشم پوشی از خطا
۷۱	آشتی سریع
۷۲	خوش بینی
۷۴	لقمه ی نان و جرعه ای آب
۷۵	ایثار در حق همسر
۷۷	گذشت و بخشش

۷۹	لبخند زدن
۷۹	معطر شدن برای همسر
۸۱	یادداشت گذاشتن
۸۲	سفر با همسر
۸۴	خدمت به همسر
۸۵	تقسیم کار
۸۶	مدارا
۸۸	توقع به جا
۸۹	گوش دادن به سخن همسر
۹۱	آراستگی
۹۳	همنشینی
۹۴	ادب در رفتار
۹۵	دست پر به خانه آمدن
۹۶	استقبال و بدرقه
۹۸	مدیریت خواسته ها
۹۹	رفع غم و غصه
۱۰۰	عدم تجسس
۱۰۲	بخش دوم: محبت ورزی غیرمستقیم
۱۰۲	اشاره
۱۰۳	سلام کردن
۱۰۴	پند و اندرز
۱۰۵	احترام به دوستان همسر
۱۰۷	تعریف و تمجید از همسر
۱۰۸	حفظ اسرار
۱۱۰	دعوت به علم آموزی
۱۱۱	دور همی های خانوادگی

۱۱۲	احترام و تکریم فرزندان
۱۱۳	تأمین رفاه و آسایش
۱۱۶	رفع نیازهای همسر
۱۱۷	تأمین آرامش و اطمینان
۱۱۸	گنج قناعت
۱۱۹	تواضع و فروتنی
۱۲۰	آئینه همسر باشیم
۱۲۲	جمع بندی
۱۲۴	کتاب نامه
۱۳۲	آزمون ها
۱۳۲	اشاره
۱۳۳	آزمون تشریحی
۱۳۴	جاهای خالی را پر کنید.
۱۳۵	تستی
۱۴۰	درباره مرکز

دوستت دارم همسر عزیزم : روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت علیهم السلام

مشخصات کتاب

سرشناسه: طوسی، اسدالله

عنوان و نام پدیدآور: دوستت دارم همسر عزیزم : روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت علیهم السلام / تالیف اسدالله طوسی، رحمت پوریزدی.

مشخصات نشر: قم: انتشارات قدس، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س م.

شابک: ۲۰۰۰۰۰ ریال : ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۹۰۴۸-۳

وضعیت فهرست نویسی: فاپا

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: I love my dear spouse.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۱۵] - ۱۲۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت علیهم السلام.

موضوع: زناشویی (اسلام)

موضوع: Marriage -- Religious aspects -- Islam

موضوع: زناشویی (اسلام) -- احادیث

موضوع: Marriage -- Religious aspects -- Islam -- Hadiths

شناسه افزوده: پوریزدی، رحمت، ۱۳۶۵-

رده بندی کنگره: BP۲۵۸/۵

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۲۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۲۸۱۵۰۶

وضعیت رکورد: فاپا

ص: ۱

اشاره

تقدیم به: شهدای مدافع حرم و شهدای سلامت

ص: ۲

دوستت دارم همسر عزیزم

((روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت (علیهم السلام)))

اسد الله طوسی

رحمت پوریزدی

ص: ۳

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٤

فهرست مطالب

تصویر

□

ص: ۵

تصویر

□

ص: ۶

تصویر

□

ص: ۷

خانواده اولین، مهم ترین و مقدس ترین تشکّل و اجتماع انسانی است و بخش اعظم موفقیت ها و شکست های انسان متأثر از موفقیت ها و شکست های خانواده است. محور و بنیاد اصلی هر خانواده و منشأ همه ی بودن ها و شدن های خانواده زن و شوهر هستند. همچنان که نوع و چگونگی روابط آن دو کیفیت پازل خانواده را شکل می دهد، همچنین، در شکل گیری شخصیت و شاکله ی خودشان و سپس در شکل گیری پازل شخصیتی و شاکله ی فرزندانشان نیز مؤثر است.

نیز این رابطه در مرئی و منظر دیگران قرار داشته و منشأ قضاوت های دیگران خواهد بود. به جهت اهمیت جایگاه خانواده و به تبع آن همسران، شریعت مقدس و مترقی اسلام، بر آن بسیار ارج نهاده، توصیه ها و الزاماتی برای شکل گیری آن تدبیر کرده است. تدابیری که اقدامات اولیه در جهت شکل گیری خانواده تا ارتباط همسران با یکدیگر و نیز تولید نسل و تربیت صحیح فرزند و... را شامل می شود.

ازجمله مهم ترین تدابیر از این دست، قرار دادن عشق و محبت و روابطی همراه با مهر و دلدادگی بین اعضای خانواده به ویژه زن و شوهر است (۱)؛

زیرا محبت و مهرورزی از زیباترین و بنیادی ترین اصول حاکم بر روابط خانوادگی و به ویژه رابطه بین همسران موفق و بانشاط است و دین مبین اسلام نیز بر ابراز علاقه همسران به یکدیگر تأکید بسیار داشته و شیوه هایی را برای آن ارائه داده است. شایسته و نیکوست که همسران مهر و محبت را به طور مستقیم یا غیرمستقیم و به شیوه های

ص: ۱۰

۱- «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْتَكِرُونَ» (روم/۲۱).

گوناگون به یکدیگر ابراز کنند. اظهار عشق و محبت به همسر چندان تأثیرگذار است که اثر آنگاه تا سال ها در افراد باقی می ماند.

این حقیقت در کلام حکیمانه نبی مکرم اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) به زیبایی تمام چنین بیان شده است: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِمَرْأَةٍ إِنِّي أُحِبُّكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا؛ وقتی مرد به همسرش می گوید «دوستت دارم» این سخن او هیچ گاه از قلب زن بیرون نمی رود»^(۱). نوشتار حاضر درصدد بررسی اموری در این ارتباط، به ویژه رابطه همسران و کم و کیف عشق ورزی و محبت به همدیگر، با استفاده صحیح از آیات شریفه ی قرآن و بیانات اهل بیت (علیهم السلام) و سیره ی مبارکه ی ایشان، است. بدان امید که این اشارات پیوند محبت آمیز قلوب همسران را عمیق تر و روابط عاشقانه ایشان را استوارتر گرداند و مقبول نظر مبارک حضرت حق سبحانه و تعالی و حضرت ولی عصر امام زمان (روحی له الفداء) بوده باشد. اکنون و قبل از ورود به مباحث اصلی، ابتدا برای روشن شدن مسئله تعریفی روشن از محبت و عشق ورزی ارائه شده و بیان خواهد شد که محبت و عشق ورزی نیرویی خدادادی در انسان و از نیازهای فطری در بشر است. آنگاه اشاره ای هرچند مختصری به پیامدها و برکات محبت ورزی همسران به همدیگر خواهیم داشت.

ص: ۱۱

حُب و مَحَبَّت، از ریشه «حُب» به معنای دانه ی گندم و جو و غلات دیگر است. همچنان که دانه، زمین را می شکافد و در آن جای می گیرد، محبت نیز، قلب انسان را شکافته در آن می نشیند. همچنین «حُب» تخم و بذر اولیه هر میوه ای است و شاید منشأ تحول معنایی محبت که ریشه و مغز حیات است (۱)، همین ویژگی بوده باشد. علامه مصباح یزدی (دام عزه) محبت را چنین معنا می کند:

«محبت، حالتی است که در دل یک موجود ذی شعور نسبت به چیزی که باوجود او ملایمت و با تمایلات و خواسته های او تناسبی داشته باشد، پدید می آید. محبت یک جاذبه ادراکی است همانند جاذبه های غیر ادراکی؛ یعنی همان طور که در موجودات مادی فاقد شعور مثل آهن ربا، نیروی جذب و انجذاب وجود دارد، در موجود ذی شعور هم یک نیروی کشش شعوری و روشن وجود دارد. دل به یک طرف کشیده می شود و موجودی دل را به سوی خود جذب می کند که اسمش محبت است. ملاک این جذب و انجذاب، ملایمتی است که میان محب و محبوب وجود دارد؛ بنابراین محبت، به چیزی تعلق می گیرد که مُحَب، ملایمت کمال آن را باوجود خودش دریافته باشد» (۲).

ص: ۱۲

۱- . مفردات راغب، ص ۲۱۵

۲- . اخلاق در قرآن، ج ۱، ص ۳۵۹

پیامبر مهربانی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در اهمیت و ضرورت مهرورزی و محبت ورزی می فرمایند: «كَلَّمَا ازْدَادَ الْعَبْدُ إِيمَانًا ازْدَادَ حُبًّا لِلنِّسَاءِ؛ هرگاه ایمان بنده ای از بندگان خدا فزونی یافت، محبت او به زن (همسرش) نیز افزایش خواهد یافت» (۱).

در این بیان زیبا حضرت نه تنها محبت به همسر (زن) را نشان ایمان دانسته اند، بلکه افزایش محبت به زن را نشان افزایش ایمان می دانند.

دوستی و محبت، نیاز فطری انسان

محبت و عشق ورزی و دوست داشتن یکدیگر از جمله اموری است که خالق متعال در سرشت و فطرت همه انسان ها نهاده است. به گونه ای که هر انسانی به صورت فطری چنین نیازی را در خود احساس کرده و در زندگی خود آن را تجربه نیز کرده است. این مسئله که مربوط به بُعد عاطفی نفس انسانی است، به اعتقاد برخی دانشمندان مخصوص انسان است و در دیگر موجودات حتی حیوانات یافت نمی شود. نیاز انسان به محبت کردن و محبت شدن چندان زیاد است که حتی در مواردی که این نیاز برآورده نشده و ارضا نشود، او دچار افسردگی و احساس بیهودگی ناشی از عدم تعلق به کسی و عدم تعلق دیگری به او شده و در نتیجه گرفتار انواع بیماری های روحی و روانی می شود. بعضاً نیز در مواردی که انسان خود را در جلب محبت دیگران ناکام دیده است، حتی دست به خودکشی نیز زده است. صفحات حوادث جراید و نشریات و گزارش های تاریخی گواه این ادعای واقعی

ص: ۱۳

است. البته نکته ظریفی که دانشمندان به آن اشاره دارند این است که به دلیل روابط نزدیک و صمیمی بین فرزندان با پدر و مادر و خویشان و دوستان، اهمیت این نیاز عاطفی و فطری و این خلأ دوستی برای بسیاری از انسان ها، چنان ماهی در آب که اهمیت آب را درک نمی کند، قابل درک نیست.

ریشه وجود چنین نیازی در وجود انسان، رنج از تنهایی در اوست. انسان همواره از تنهایی رنج می برد و در پی آن است که بین او و دیگران رفاقت، انس و محبت برقرار گردد و از زندان تنهایی رها گردد.

و بالاخره، علت اصلی و اساسی محبت ورزی در انسان، حس کمال جویی او و احساس وجود کمال در محبوب است. انسان فطرتاً کمال خواه است و به طوری کلی، به سوی هرکسی که در وی کمال سراغ داشته باشد، جلب و جذب شده و نسبت به ویانس و علاقه پیدا می کند. چرا که نزدیکی و انس با وی را وسیله ای برای رفع نقص خود و استکمالی برای خود می داند. این مسئله مهم باعث شده است تا بعضاً هر چند ارتباط نزدیک و مستقیمی با شخص برخوردار از کمال نداشته باشد و از ناحیه ی وی نفعی به او نرسد، باز همه به او علاقه داشته و دوستش دارد(۱).

ص: ۱۴

۱- . برای آگاهی بیشتر در این ارتباط ر.ک: بال های پرواز (آگاهی و بالندگی)، علامه محمدتقی مصباح یزدی، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی، ۱۳۹۸ و آبراهام مزلو، انگیزش و شخصیت، ترجمه رضوانی، مشهد، آستان قدس رضوی ۷، ۱۳۶۷؛ و عبدالله نصری، سیمای انسان کامل از دیدگاه مکاتب، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۱.

بی شک محبت و مهرورزی، همانند دیگر رفتارهایی که از انسان سر می زند، دارای پیامدها و آثاری است. همچنان که از بیان حکیمانه نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) دربند پیشین استفاده شد، مهرورزی انسان نسبت به دیگران به ویژه همسر دارای پیامدها و برکات خوشایندی برای انسان است. مرحوم شهید آیه الله مرتضی مطهری (رضوان الله علیه) در اهمیت محبت چنین می فرماید:

«یکی از چیزهایی که بشر به آن محتاج است محبت است. انسان، هم احتیاج دارد به اینکه دوست بدارد و هم احتیاج دارد به اینکه او را دوست بدارند؛ هم ذخیره دارد برای محبت دیگران و هم خودش تنها در وجود خودش نمی گنجد، جاهایی هم در وجود دیگران می خواهد؛ هم در رواق دل خودش خانه های خالی برای دیگران دارد و هم خانه ها در رواق های دل دیگران می خواهد»^(۱).

آن شهید عزیز در مقام بیان آثار عمیق انگیزشی عشق و محبت چنین می فرماید:

«عشق و محبت، سنگین و تنبل را چالاک و زرنک می کند و حتی از کودن، تیزهوش می سازد. پسر و دختری که هیچ کدام آن ها در زمان تجردشان در هیچ چیزی نمی اندیشیدند مگر در آنچه مستقیماً به شخص خودشان ارتباط داشت، همین که به هم دل بستند و کانون خانوادگی تشکیل دادند برای اولین بار خود را به سرنوشت موجودی دیگر علاقه مند می بینند، شعاع خواسته هایشان

ص: ۱۵

وسیع تر می شود و چون صاحب فرزند شدند به کلی روحشان عوض می شود. آن پسرک تنبل و سنگین اکنون چالاک و پرتحرک شده است و آن دخترکی که به زور هم از رختخواب برنمی خاست اکنون تا صدای کودک گهواره نشینش را می شنود، همچون برق می جهد. کدام نیروست که لختی و رخوت را برد و جوان را این چنین حساس ساخت؟ آن، جز عشق و محبت نیست»^(۱).

محبت آثار شگفت انگیزی در روابط و دوام پیوند زناشویی دارد. ابراز محبت موجب خواهد شد مرد یا زن همه ی توجه همسرش را به خویش جلب کند؛ و چشم و دل او را از خود لبریز سازد تا جایی برای چیزی یا کسی در ذهن و قلب او باقی نگذارد. رابطه همسران اگر با صمیمیت و مهربانی همراه باشد، موجب گرمابخشی و نشاط بین همسران و دوست داشتن یکدیگر می گردد. در این راستا امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرمایند:

«مَنْ تَأَلَّفَ النَّاسَ أَحَبَّهُ؛ هر کس با مردم صمیمی باشد، مردم او را دوست خواهند داشت»^(۲).

همچنین به بیان قرآن کریم، از حکمت ها و آثار پیوند زناشویی به دست آوردن آرامش است:

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»^(۳)

و یکی از آیات او این است که برای شما از خود شما همسرانی خلق کرد تا به سوی آنان میل کنید و آرامش گیرید

ص: ۱۶

۱- . مجموعه آثار، ج ۱۶، ص ۲۴۵.

۲- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۴۵۲.

۳- [۳]. روم/۲۱.

و بین شما مودت و رحمت قرارداد و در همین نشان هایی هست برای مردمی که تفکر کنند».

این آرامش حاصل ابراز عشق و محبت است. در پی بیان علاقه به همسر، آرامش نیز سایه ی خود را بر زندگی زناشویی می اندازد. البته این محبت باید اظهار و بیان شود ولی از آنجا که در مواردی زن و مرد به لزوم ابراز علاقه توجه ندارند و یا به روش ها و ابزار محبت ورزی علاقه به همسر آگاهی ندارند، سخنی به زبان می آورند و رفتاری از ایشان سر می زند که منجر به تردید و بی اعتمادی در همسر می شود. از این رو شایسته است همسران به یکدیگر عشق بورزند و این عشق را به گونه های مختلف و به طور شفاف ابراز کنند تا حس اعتماد در آن ها زنده شود و باگذشت زمان بر عمق و کیفیت آن افزوده شود(۱).

بر اثر ابراز محبت زمینه های کدورت نیز از بین می رود و موانع از بروز مشکلات می شود و در برطرف کردن مسائلی که در زندگی پیش می آید تأثیر به سزایی دارد.

آثار بسیاری برای ابراز عشق و محبت شمرده اند از جمله می توان به این چند مورد اشاره کرد:

۱. صفا و صمیمیت بیشتر و بهتر،

۲. جلب اعتماد،

۳. جلب توجه همسر،

ص: ۱۷

۱- . همسران شایسته، ص ۲۴۸.

۴. استحکام بنیان خانواده،

۵. خود پنداره شخصیتی مثبت،

۶. بهره مندی دنیوی و اخروی،

۷. لذت بردن از زندگی و ارتباط با دیگران،

۸. جلوگیری از کدورت ها،

۹. خودباوری مثبت،

۱۰. داشتن خانواده ای پرنشاط و شاداب،

۱۱. نجات فرزندان از جدایی پدر و مادر و بی سرپرستی،

۱۲. دل گرمی به کسب و کار و فعالیت های مربوط به معاش،

۱۳. نجات اعضای خانواده از انواع آلودگی ها و انحراف های اخلاقی و رفتاری،

۱۴. شکوفایی استعدادها و توانمندی های خدادادی اعضای خانواده به طور درست و کامل،

۱۵. دل گرمی همه اعضا به خانه و خانواده و حاکمیت عشق و دل دادگی به هم و دل درگرو غیر نسپردن(۱).

نکته آخر این که ابراز عشق و علاقه و محبت ورزی به دیگران، به ویژه همسر به گونه های مختلف ممکن است. می توان به طور مستقیم به ایشان محبت ورزید و یا به گونه ای غیرمستقیم عشق خود را به او نشان داد. نیز بهره بردن از نعمت بیان و

ص: ۱۸

زبان و استفاده از آرایه های ادبی در نشان دادن عشق و محبت برای ما ممکن است، همچنان که استفاده از توان رفتار و انجام دادن برخی کارها نیز در این راه ما را به مقصد رهنمون می شود. اکنون ما در صدد بررسی اموری از این دست در ارتباط با کم و کیف عشق ورزی و محبت همسران به همدیگر، با استفاده صحیح از آیات شریفه ی قرآن و بیانات اهل بیت (علیهم السلام) و سیره ی مبارکه ی ایشان، هستیم. در پایان از خداوند حنان و منان سپاسگزاریم که توفیق را رفیق راهمان ساخت تا با سخنان نورانی و سیره ی مبارکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) آشنا شویم و نیز از همکاری بی دریغ موسسه انوار طاهها که در چاپ این اثر ما را یاری دادند تشکر می نماییم و از صاحب نظران و خوانندگان محترم می خواهیم که کاستی ها را بر ما ببخشایند؛ و ما را از نگاه دقیق خود در نقد و پیشنهاد محروم ننمایند.

الحمد لله رب العالمین

۱۱/۱۰/۹۸ ولادت حضرت زینب (علیها السلام)

ryazdi۱۳۹۵@gmail.com

ص: ۱۹

بخش اول: محبت ورزی مستقیم

اشاره

ص: ۲۱

وقتی نسبت به خود و یا دیگری حب و علاقه ای در دل داشته باشیم و درصدد ابراز و نشان دادن آن باشیم، بی شک دست به اقداماتی می زنیم و آن را در قالب های رفتاریِ گوناگون نشان می دهیم. بیان کلمات، فرستادن نامه، خرید هدیه، دفاع از او، بوسیدن، بغل کردن و...، ازجمله ی آن اقدامات است. در این صورت، مهر و محبت خود به دیگران را به صورت مستقیم نشان می دهیم. این رفتارهای محبت آمیز به دو گونه زبانی و غیرزبانی میسر است.

فصل اول: محبت ورزی گفتاری

اشاره

ازجمله ابراز محبت های مستقیم نسبت به دیگران، ابراز محبت زبانی است. در این نوع ابراز محبت ها طرفین برای نشان دادن عشق و علاقه به همدیگر، از قواعد گفتاری و استفاده از کلمات، عبارات، مثل ها، اشعار، اشارات و کنایات زبانی و نوشتاری و نظایر آن بهره می برند. البته، همچنان که توانمند بودن در به کارگیری این فن برای رسیدن به هدف بسیار کارساز است، عدم دقت در این کار ممکن است به نقض غرض منتهی شده ما را از مقصودمان دور کند. اکنون به مواردی از محبت ورزی زبانی اشاره می کنیم:

خوش سخن بودن

پیشوای اول شیعیان امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مقام تجلیل از نعمت بی بدیل بیان و زبان می فرماید:

ص: ۲۲

«مَا مِنْ شَيْءٍ أَجْلَبَ لِقَلْبِ الْإِنْسَانِ مِنْ لِسَانٍ؛ هَيْجَ شَيْءٍ لِشَيْءٍ» (۱). نیک گفتار بودن هنگام سخن گفتن با همسر و او را با القاب و صفات پسندیده صدازدن از روش های معجزه آسای ابراز محبت و عشق به همسر است. همسران موفق در هر درخواستی از همسرشان، با افزودن صفتی به اول یا آخر درخواستشان می گویند: عزیزم لطف می کنی جای بریزی؟ کدبانوی مهربانم لباس مرا اتو می زنی؟ آقای خوشگلم می شه آخر هفته بریم مسافرت؟

مهارت حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در استفاده از ابزار زبان برای نشان داده عشق و علاقه خویش به همسرشان امیرالمؤمنین (علیه السلام) در این عبارت زیبای ایشان خطاب به همسرشان نمایان است:

«رُوحِي لِزَوْجِكَ الْفِدَاءُ، وَ نَفْسِي لِنَفْسِكَ الْوَقَاءُ» (۲)؛

جانم به فدایت و خودم به قربانت»

همچنین در گفت و گوی دیگر بین این دو بزرگوار، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نهایت عشق و محبت خود به همسر گرامی شان حضرت زهرا (علیها السلام) را این گونه ابراز داشتند و خطاب به ایشان فرمودند:

«بَابِي أَنْتَ وَأُمِّي» (۳)؛ پدرم و مادرم فدای تو [ای فاطمه]».

ص: ۲۳

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۴۱۶۳.

۲- . مدینه المعاجز، ج ۳، ص ۳۶۹.

۳- . بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۵۳.

آدمی همواره در حال تحول و دگرگونی است. عوامل بیرونی و درونی بسیاری بر انسان تأثیر می گذارد یا از وی تأثیر می پذیرند. گاهی غمگین و ناراحت، گاهی خوشحال و خندان. گاهی دنیا را همچون بهشتی باصفا و دل انگیز و گاهی جهنمی سوزان و ابدی می بیند در چنین شرایطی به شدت نیازمند همدل و همراهی است تا با وی درد دل کند و با او انس بگیرد.

همسران می توانند سنگ صبور هم باشند و برای یکدیگر گره گشا باشند حتی اگر همسران نتواند مسئله ی یکدیگر را حل کنند، شنیدن سخن و درد دل کردن نزد همدیگر به تنهایی، نویدبخش آرامش است و از غم و اندوه روحی و روانی می-کاهد. مهر و محبت و ابراز آن فقط برای دوران خوشی و سرور نیست بلکه شایسته است دامنه و گستره محبت، ناخوشی ها و سختی ها را نیز پوشش دهد و از رنج و آلام بکاهد. در منابع تاریخی از سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در برخورد با همسر بیمارشان حضرت خدیجه کبری (علیها السلام) چنین گزارش شده است: «زمانی که همسر گرامی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خدیجه کبری (علیها السلام) بیمار شد- همان بیماری که به سبب آن درگذشت- رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر ایشان وارد شدند و فرمودند: ای خدیجه، برایم بسیار سخت و ناگوار است که تو را این گونه بینم. البته

خداوند در بسیاری از چیزهایی که برای ما سخت است و ناگوار است خیر کثیر قرار داده است» (۱).

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و خدیجه کبری (علیها السلام) نه تنها عشقشان را در دل پنهان نمی داشتند بلکه باظرافتی خاص آن را ابراز می کردند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در پیغامی که به ایشان فرستادند فرمود:

«همسرم خدیجه! گمان مبر که دوری ام از تو باهدف دور شدن از تو یا از سر خشم و غضب به تو بوده، بلکه دستور خداوند چنین بوده است تا امر او بر پا شود. جز خیر را در این دوری گمان مبر؛ و خداوند (به سبب این گذشت تو) هرروز بارها نزد بزرگوارترین ملائکه خود به تو مباحثات می کند.» (۲).

در این دو نمونه از سیره ی مبارکه ی رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله)، ابراز عشق و دلدادگی به همسر عزیز و گرامی شان حضرت خدیجه کبری (علیها السلام) به خوبی نمایان است حضرت در این رفتار کریمانه، هم به شأن منزلت این بانوی مکرمه توجه

ص: ۲۵

۱- . «وَلَمَّا مَرَضَتْ مَرَضَهَا الَّذِي تُوفِّيَتْ فِيهِ دَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ لَهَا بِالْكُرْهِ مَنِي مَا أَرَى مِنْكَ يَا خَدِيجَةُ وَقَدْ يَجْعَلُ اللَّهُ فِي الْكُرْهِ خَيْرًا كَثِيرًا أَمْ يَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ زَوَّجَنِي مَعِكَ فِي الْجَنَّةِ مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ وَكُلْتُمُ أُخْتِ مُوسَى وَآسِيَةَ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ قَالَتْ وَقَدْ فَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالَتْ: بِالرِّفَاءِ وَالْبَيْنِ»؛ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۲۰

۲- . «مُحَمَّدُ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَهُوَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ عَنْ خَدِيجَةَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) وَكَانَ لَهَا مُجِبًا وَبِهَا وَامِقًا قَالَ فَأَقَامَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه و آله) أَرْبَعِينَ يَوْمًا يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي آخِرِ أَيَّامِهِ تَلَكَ بَعَثَ إِلَى خَدِيجَةَ بِعَمَارِ بْنِ يَاسِرٍ وَقَالَ قُلْ لَهَا يَا خَدِيجَةُ لَا تَطْنِي أَنَّ انْقِطَاعِي عَنْكَ [هِجْرَةً] وَلَا قَلِي وَلَكِنْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي بِذَلِكَ لِتَنْفِذِ [لِئِنْفِذَ] أَمْرَهُ فَلَا تَطْنِي يَا خَدِيجَةُ إِلَّا خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لِيُبَاهِيَ بِكَ كِرَامَ مَلَائِكَتِهِ كُلِّ يَوْمٍ مَرَارًا». بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۷۸.

فرمودند و هم به نیاز ایشان به همدلی در آن حال ناخوشی و بیماری و بالأخره، حضرت به خوبی می دانند، عاشق دلدادۀ ای چون خدیجه کبری (علیها السلام)، دوری معشوقی چون رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را تحمل نمی کند. حضرت با فرستادن پیامی، ضمن دلجویی از همسرشان، او را به این مهم توجه دادند که هم به ایشان توجه دارند و هم سپاسگزار او هستند.

دوست دارم

كُلِّ مَنْ لَمْ يَعِشْ الْوَجْهَ الْحَسَنَ

قَرَّبَ الْجُلَّ إِلَيْهِ وَالرَّسَنَ

یعنی آن کس را که نبود عشق یار

بهر او پالان و افساری بیار^(۱)

شایسته است همسران این جمله جادویی «دوست دارم» را روزانه به همسر خود هدیه دهند تا شور و نشاط زندگی دوچندان شود و پیوند مهر و محبت محکم تر گردد.

مردی از امام صادق (علیه السلام) پرسید: «کسی می گوید که دوست دارم. من از کجا بدانم که {واقعاً} دوستم دارد؟ امام پاسخ داد: دلت را بیازمای. اگر دوستش داشتی، او نیز تو را دوست دارد»^(۲).

در حکمت های منسوب به امام علی (علیه السلام) می خوانیم:

ص: ۲۶

۱- شیخ بهائی

۲- سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَقَالَ الرَّجُلُ «يَقُولُ أَوَدُّكَ فَكَيْفَ أَعْلَمُ أَنَّهُ يَوَدُّنِي فَقَالَ امْتَحِنْ قَلْبَكَ فَإِنْ كُنْتَ تَوَدُّهُ فَإِنَّهُ يَوَدُّكَ». الكافي، ج ۲، ص ۶۵۲.

«هرگاه درباره دوستی کسی شک کردی، از دل خود درباره او پیرس» (۱).

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در کلامی شیوا و زیبا می فرماید:

«قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّي أُحِبُّكِ لَمَّا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَيْدًا؛ این سخن مرد به زن که «دوستت دارم» هرگز از دل زن بیرون نمی رود» (۲).

نیز آن حضرت (علیه السلام) درباره آگاه کردن و اظهار محبت زبانی توصیه می کنند:

«هرگاه یکی از شما برادر {مسلمان} خود را دوست می دارد او را {از این دوستی} باخبر کند چراکه این کار، افراد را بیشتر به هم پیوند می دهد» (۳).

عذرخواهی کردن

اگر پوزش نکو باشد ز کِهر

نکو تر باشد آمرزش ز مهتر (۴)

هم عذرخواهی و هم پذیرش عذر، نوعی انعطاف نشان دادن در برابر اقدام دیگران است و این اقدام، گاه موجب فرونشاندن خشم دو طرف می شود. به همین سبب، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بهترین زنان امت خویش را کسانی می داند که برای فرونشاندن خشم شوهر، انعطاف نشان می دهند. ایشان دریانی شیوا می فرماید:

«خَيْرُ نِسَائِكُمْ» بهترین زنان شما، زنانی هستند که در خلوت با شوهرش کاملاً راحت و آزاد باشد و شرم و حیا را کنار بگذارد و وقتی خشمگین می شود یا همسرش

ص: ۲۷

۱- «إِذَا شَكَّكَتَ فِي مَوَدَّةِ إِنْسَانٍ فَاسْأَلِ قَلْبَكَ عَنْهُ». شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۲۰، ح ۷۰۱.

۲- الکافی، ج ۵، ص ۵۶۹.

۳- «إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُعْلِمْهُ فَإِنَّهُ أَصْلَحُ لِدَاتِ الْبَيْنِ». النوادر (راوندی)، ص ۱۲.

۴- اسعد گرگانی.

بر او خشم می گیرد به شوهرش می گوید: «دستم را در دست تو می گذارم و خواب را به چشمم راه نمی دهم تا وقتی که از من راضی شوی» (۱).

توقع اینکه اعضای خانواده هیچ اشتباهی را در طول زندگی مرتکب نشوند به جا نیست؛ اما می شود از آن ها انتظار داشت که در صورت بروز اشتباه عذرخواهی کنند و دیگران نیز عذر آن ها را بپذیرند. اولین نتیجه عذرخواهی به خود انسان برمی گردد چراکه با پوزش خواستن به بزرگی و عزت خود کمک می کند.

امام علی (علیه السلام) در پذیرفتن عذر می فرماید: «أَقْبَلُ عُذْرَ أَخِيكَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عُذْرٌ فَالْتِمِسْ لَهُ عُذْرًا؛ پوزش مسلمان را بپذیر و هرگاه عذری ندارد، عذری برای او بتراش» (۲).

این رویه عمل کردن نشان از بالاترین حد بزرگ منشی و کرامت درباره بندگان خدا، به ویژه همسر است و بی شک خداوند چنین رفتار کردن با همسر را بی پاسخ نمی گذارد.

با القاب زیبا صدادن

همسران عاشق هیچ گاه نام هم دیگر را بدون

ص: ۲۸

-
- ۱- « خَيْرُ نِسَائِكُمُ الَّتِي إِذَا دَخَلَتْ مَعَ زَوْجِهَا خَلَعَتْ دِرْعَ الْحَيَاءِ وَقَالَ (عليه السلام) الَّتِي إِنْ غَضِبَتْ أَوْ غَضِبَ تَقُولُ لِرَوْجِهَا يَدِي فِي يَدِكَ لَا أَكْتَحِلُ عَيْنِي بِغَمَضٍ حَتَّى تَرْضَى عَنِّي». بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۳۹.
 - ۲- . تحف العقول، ص ۱۱۲.

صفت نمی آورند. آن ها به دنبال هر درخواستی از کلمات مثبت و پرانرژی استفاده می کنند و نام هم دیگر را بدون صفت خوب و پسندیده نمی آورند چرا که به شخصیت همسرشان اهمیت می دهند. حضرت علی (علیه السلام) و فاطمه (علیها السلام) همیشه یکدیگر را با القاب و کنیه که نمونه ای از رعایت ادب و احترام دوسویه در روابط انسانی است می خواندند، تعبیر چون:

«يَا بَنَ عَمٍّ؛ ای پسرعمو»، «يَا ابالحسن» «يَا وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ»، «يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ»، «يَا قُرَّةَ عَيْنِ الرَّسُولِ»...

درباره اهمیت استفاده از القاب و کنیه ها و اسامی محبوب و مورد علاقه دیگران، هنگام مخاطب قرار دادن ایشان، امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

«ما اهل بيت (عليهم السلام) البته برای فرزندانمان، از همان سن طفولیت، کینه ای برمی گزینیم تا مبادا دیگران برچسب ها و لقب های زشتی را به آنان نسبت دهند»^(۱).

نیز رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«ثَلَاثٌ يُضَيِّفِينَ وَدَّ الْمَرْءُ» سه چیز است که دوستی مسلمان را با مسلمان دیگر خالص می گرداند: هنگامی که او را ملاقات می کند با خوش رویی با وی برخورد نماید؛ زمانی که خواست کنار او بنشیند برایش جا باز کند؛ به بهترین نامی که دوست دارد او را صدا زند»^(۲).

ص: ۲۹

-
- ۱- «إِنَّا لَنَكْنِي أَوْلَادَنَا فِي صِغَرِهِمْ مَخَافَةَ اللَّبِزِ أَنْ يُلْحَقَ بِهِمْ». الكافي، ج ۱۱، ص ۳۷۱.
 - ۲- «ثَلَاثٌ يُضَيِّفِينَ وَدَّ الْمَرْءُ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ يَلْقَاهُ بِالْبَشْرِ إِذَا لَقِيَهُ وَ يُوسِّعُ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذَا جَلَسَ إِلَيْهِ وَ يَدْعُوهُ بِأَحَبِّ الْأَسْمَاءِ إِلَيْهِ». الكافي، ج ۲، ص ۶۴۳.

شکر نعمت از شکر شیرین تر است (۱). سپاسگزاری زمانی شیرین می شود که در عمل به بار نشیند. تشکر زبانی، کمترین رتبه تشکر است و تشکر قلبی و عملی بالا-ترین آن است. از این رو شایسته است همسر وجود همسرش را نعمت الهی بداند و به روش های گوناگون از وی تشکر کند. امام صادق (علیه السلام) دریانی زیبا می فرماید:

«خَيْرُ نِسَائِكُمْ» بهترین زنان شما آن بانویی است که اگر به او چیزی دهند (و یا خدمتی کنند) سپاسگزاری می کند و چنانچه از او باز گیرند راضی باشد (۲).

امیر مؤمنان (علیه السلام) نقش سپاسگزاری در تقویت محبت و علاقه را این گونه بیان می کنند:

«شُكْرُكَ لِلرَّاضِي» سپاسگزاری تو از کسی که از تو راضی است، باعث رضایت و وفاداری بیشتر او می شود و «شُكْرُكَ لِلسَّخِطِ» سپاسگزاری از کسی که از تو ناخشنود است، سبب رفع ناراحتی و پیدایش مهربانی او نسبت به تو می شود (۳).

از مصادیق آشکار سپاسگزاری در قبال نعمت، شکر عملی است؛ که می تواند در قالب های زیر ظاهر شود.

ص: ۳۰

۱- داستان نامه بهمنیاری، ص ۶۷۴.

۲- «خَيْرُ نِسَائِكُمُ الَّتِي اِنْ اُعْطِيَتْ شَكَرَتْ وَ اِنْ مُنِعَتْ رَضِيَتْ». بحار الانوار، ج ۱۰۰، ح ۲۳۹.

۳- «شُكْرُكَ لِلرَّاضِي عَنْكَ يَزِيدُهُ رِضًى وَ وِفَاءً وَ شُكْرُكَ لِلسَّخِطِ عَلَيْكَ يُوجِبُ لَكَ مِنْهُ صِيْلًا حَاقًّا وَ تَعَطُّفًا». عيون الحكم و المواعظ، ح ۵۲۱۳.

الف: توجه به نعمت بودن همسر: اینکه همسر نعمتی الهی است.

ب: احساس مسئولیت در قبال همسر: همسر را دین و غرامتی بداند که خداوند به راحتی در اختیارش قرار داده است.

ج: درک موقعیت همسر و مراعات حال او: همسر و موقعیت های ویژه وی را درک کند. او را چون انسان بداند اما از جنسی دیگر و با تفاوت های آشکار و نهان.

د: گذشت و ایثار داشتن، رعایت حقوق همسر، اکرام و احترام به شخصیت همسر، چشم پوشی از خطاهای همسر از دیگر مصادیق قدردانی است.

حضرت علی (علیه السلام) در اهمیت و مراتب قدردانی چنین می فرماید:

«کسی که به او نیکی شده وظیفه دارد نیکی کننده را به خوبی پاداش دهد. اگر توان این کار را نداشت باید به خوبی تشکر کند و اگر زبانش از این کار هم قاصر بود. وظیفه دارد که ارزش آن نیکی را بشناسد و خوبی کننده را دوست داشته باشد و چنانچه از این کار هم کوتاهی کرد، شایسته نیکی نیست» (۱).

تعریف و تمجید

گر در سفرم، تویی رفیق سفرم

ور در حضرم، تویی انیس حضرم (۲)

ص: ۳۱

۱- «حَقُّ عَلَى مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ أَنْ يُحْسِنَ مُكَافَاةَ الْمُنْعَمِ، فَإِنْ قَصُرَ عَنْ ذَلِكَ وَشِئَ بِهِ فَعَلَيْهِ أَنْ يُحْسِنَ الثَّنَاءَ، فَإِنَّ كُلَّ عَنْ ذَلِكَ لِسَانُهُ فَعَلَيْهِ بِمَعْرِفَةِ النِّعْمَةِ وَ مَحَبَّةِ الْمُنْعَمِ بِهَا، فَإِنْ قَصُرَ عَنْ ذَلِكَ فَلَيْسَ لِلنِّعْمَةِ بِأَهْلٍ». الامالی (طوسی)، ص ۵۰۱، ح ۱۰۹۷.

۲- ابوسعید ابوالخیر.

هر کس، از جمله همسر شما دارای صفات و رفتاری نیک است. نگذارید صفات نیک همسران در پیچ و خم زندگی نادیده گرفته شده و احیاناً پس از مدتی از بین برود. آن ها را یادآوری کنید تا عزت نفس همسران زیاد شود و منجر به کسب صفات نیک دیگر شود. تعریف و تمجید از داشته های او، از صفات جسمانی تا کارهایی که برای رفاه و آسایش خانواده انجام می دهد را در رفتار و گفتار نشان دهید. با تعریف و تمجید از همسر و به اصطلاح عامیانه، «هندوانه زیر بغل گذاشتن»، به ویژه وقتی با شوخی و مزاح همراه باشد، تأثیر شگفت انگیزی در وی داشته و به این کار به یک معنی دل او را به دست خواهیم آورد. علاوه بر این، آدمی، با همین تعریف و تمجید صحیح از طرف همسر و در نتیجه اعتماد به نفس و عزت نفسی که به دست می آورد، به پیشرفت های بزرگی در سعادت خانواده دست می یابد.

امام صادق (علیه السلام) در ستایش از همسران حمیده می فرماید:

«حَمِيدُهُ مُصَفَّاهٌ مِنَ الْأَذْنَانِ كَسَبِيكِهَ الذَّهَبِ؛ حمیده از هر نوع بدی پاک می باشد همچون شمش طلا» (۱).

در نقل دیگری، در گفتگوی بین رسول خدا و امیرالمؤمنین (علیه السلام) چنین آمده است:

روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از حضرت علی (علیه السلام) پرسیدند: کَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ؟ همسرت را چگونه یافتی؟ حضرت علی (علیه السلام) در پاسخ ایشان فرمودند: نِعَمَ الْعَوْنُ

ص: ۳۲

عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ همسر بهترین یاورم در راه اطاعت و بندگی خداوند است. ایشان همین سؤال را از دخترشان حضرت زهرا (علیها السلام) پرسیدند ایشان جواب دادند: «خَيْرَ بَعْلٍ؛ شوهری خوب و شایسته است.»^(۱). همچنین از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل شده است که:

هنگامی که آیه تطهیر^(۲) نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (علیه السلام) حضرت فاطمه (علیها السلام) و امام حسن و امام حسین (علیه السلام) را در زیر عبای خود، جمع نموده، آنان را اهل بیت خود معرفی کرد. در این هنگام، ام سلمه (همسر پیامبر) گفت: آیا من جز آنان نیستم؟ پیامبر فرمود: «إِنَّكَ عَلَى خَيْرٍ وَإِنَّكَ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ؛ تو بر خیر و نیکی هستی؛ تو از همسران پیامبری»^(۳).

در این جریان پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) پاسخ همسرشان (ام سلمه) را با تعریف و تمجید بیان کردند تا با یادآوری برخی نکات مثبت وی، دل آزرده نشود.

ابراز محبت محدود به زمان حضور همسر نیست بلکه عاشق حقیقی در زمان نبود همسرش نیز از او به خوبی و نیکی یاد می کند. امام صادق (علیه السلام) در حدیثی شریف می فرماید:

ص: ۳۳

-
- ۱- . مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۳۵۶.
 - ۲- . «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا؛ خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و کاملاً شمارا پاک سازد». احزاب/۳۳.
 - ۳- . بحارالانوار، ج ۳۵، ص ۳۱۷.

در نبود برادران، به بهترین شکلی که دوست دارید در نبودتان از شما یاد کنند از او یاد کنید.»(۱)

رسول خوبی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ مِنْ ذِكْرِهِ؛ هر کس چیزی را دوست بدارد، از آن بسیار یاد می کند»(۲).

شوخی کردن

شوخی از بهشت آمده است(۳). شوخی و شوخ طبع بودن نمک و لازمه زندگی شاد و پرنشاط است. همسران نیز با ابراز شوخی های به جا و درست می توانند عشق خود را اظهار کنند.

از لقمان حکیم (علیه السلام) چنین نقل شده است

«سزاوار است انسان خردمند در میان خانواده خود مانند کودک باشد اهل مزاح و شوخی پدرانه و شیرین کاری محبت آمیز باشد و چون در اجتماع و میان قوم خود در آید رفتاری مردانه داشته باشد.»(۴).

الگو و سرمشق مسلمان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

ص: ۳۴

۱- «اذْكُرُوا أَخَاكُمْ إِذَا غَابَ عَنْكُمْ بِأَحْسَنِ مَا تُحِبُّونَ أَنْ تُذَكَّرُوا بِهِ إِذَا غِبْتُمْ عَنْهُ». الامالی (طوسی)، ص ۲۲۵، ح ۳۹۱

۲- مجموعه ورام، ج ۱، ص ۷۴.

۳- کتاب کوچه، ج ۵، ص ۱۹۰۲. (از شوخی دوستان نباید رنجید).

۴- «يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ فِي أَهْلِهِ كَالصَّبِيِّ - يَعْنِي فِي الْمَزَاحِ - وَ حَسَنَ الْخُلُقِ بِالْمَلَاعِبِ وَالْمُطَايِبَةِ فَإِذَا كَانَ فِي الْقَوْمِ كَانَ رَجُلًا». لئالی الاخبار (تویسرکانی)، ج ۲، ص ۱۷۵ و ۲۰۹.

«الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللَّهِ وَ أَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ سِرُّوراً؛ مردم عائله خداوندند پس محبوب ترین آنان نزد خدا کسی است که سود به عائله خداوند برساند و خانواده ای را خوشحال کند» (۱).

مرحوم مجلسی^۲ در شرح کتاب شریف کافی، ذیل این روایت می فرماید:

«مقصود حضرت از «عیال» بندگان خداوند هستند که خداوند خالق ایشان و همانند یک پدر، سرپرست امور ایشان است. احوال ایشان را تقدیر کرده و رزق و روزی ایشان را به عهده دارد. مقصود حضرت از «احب الخلق الى الله» نیز کسانی اند که بیش از دیگر بندگان به خداوند نزدیک تر بوده و در اثر عبادات بیشتر و بهتر ثواب بیشتری نیز می برند. مقصود از «نفع رساندن به بندگان خداوند»، رساندن نعمتی از نعمت های الهی به ایشان و یا دفع خطر و ضرری از ایشان، یا ارشاد و هدایت کردن و یا آموزش دادن معارف به ایشان و یا رفع نیازی از ایشان و... در امور دنیوی و اخروی، می باشد. حضرت به این نکته مهم نیز توجه دادند که انجام این امور باید به گونه ای صحیح انجام شود تا آنچه خداوند برای ایشان ضمانت کرده است محقق گردد. مقصود از «ایجاد سرور و شادمانی در اعضای خانواده»، یا منفعت ویژه ای است که تمام اعضای خانواده و آشنایان را شامل شود و یا مقصود

ص: ۳۵

توجه دادن به این امر مهم است که هر منفعتی، وقتی به یکی از مؤمنین برسد، باعث سرور و شادمانی همه اعضای خانواده آن مؤمن خواهد شد. (۱).

ششمین پیشوای شیعیان امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِيهِ دُعَابَةٌ» هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه دُعابه دارد. راوی سؤال می کند که دُعابه چیست؟ حضرت می فرماید: «الْمِزَاح» مقصود مزاح و شوخی است (۲).

یونس شیبانی می گوید:

روزی امام صادق (علیه السلام) از من پرسید شوخی کردن نزد شما چه جایگاهی دارد؟ گفتم: اندک! امام (علیه السلام) فرمود: این گونه نباشید! بی تردید، شوخی از خوش اخلاقی

ص: ۳۶

۱- «الخلق عيال الله» العيال بالكسر جمع عيل كجیاد و جيد و هم من یمونهم الإنسان و يقوم بمصالحهم، فاستعار لفظ العيال للخلق بالنسبة إلى الخالق، فإنه خالقهم و المدبر لأموالهم و المقدر لأحوالهم، و الضامن لأرزاقهم «فأحب الخلق إلى الله» أى أرفعهم منزله عنده و أكثرهم ثوابا «من نفع عيال الله» بنعمه أو بدفع مضره أو إرشاد و هدايه أو تعليم أو قضاء حاجه و غیر ذلك من منافع الدين و الدنيا، و فيه إشعار بحسن هذا الفعل فإنه تكفل ما ضمن الله لهم من أمورهم و إدخال السرور على أهل بيت إما المراد به منفعه خاصه تعم الرجل و أهل بيته و عشائره أو تنبيه على أن كل منفعه توصله إلى أحد من المؤمنين يصير سببا لإدخال السرور على جماعه من أهل بيته. (مراه العقول، ج ۹، ص ۳).

۲- «مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِيهِ دُعَابَةٌ». قُلْتُ: وَ مَا الدُّعَابَةُ؟ قَالَ: الْمِزَاح. الكافي، ج ۴، ص ۷۴۶.

است و تو با این کار، برادر خود را شاد می کنی؛ و به تحقیق پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) که با افراد شوخی می کرد، می خواست آنان را شاد کند(۱).

امام سجاد (علیه السلام) چهار چیز را نشانه ی کمال ایمان می دانند. درباره یکی از آن ها می فرماید:

«... يَحْسُنُ خُلُقَهُ مَعَ أَهْلِهِ؛ با اعضای خانواده اش خوش اخلاق و خوش رفتار باشد»(۲).

این نکته مهم را باید در نظر داشت که شوخی را به تناسب ظرفیت و ویژگی های شخصیتی افراد انجام دهیم تا باعث سرور و نشاط وی شود، در غیر این صورت، ممکن است اسباب کدورت و ناراحتی ایشان را فراهم کند. به بیان دیگر، شوخی مناسب، چهره‌روشن و آشکار و یا در قالب کنایه و اشاره، باید به گونه ای برای طرف مقابل، به ویژه همسر مقبول و جذاب و سازگار باشد.

ص: ۳۷

۱- عَنْ يُونُسَ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «كَيْفَ مُدَاعَبُهُ بَعْضَ كُمْ بَعْضًا؟» قُلْتُ: قَلِيلٌ، قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا؛ فَإِنَّ الْمُدَاعَبَةَ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ، وَإِنَّكَ لَتَدْخُلُ بِهَا السُّرُورَ عَلَى أَخِيكَ، وَلَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يُدَاعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسْرَهُ». الكافي، ج ۴، ص ۷۴۷.

۲- «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمَلٌ إِيْمَانُهُ وَ مُحَصَّنٌ عَنْهُ ذُنُوبُهُ - مَنْ وَفَى لِلَّهِ بِمَا جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ لِلنَّاسِ وَ صَدَقَ لِسَانُهُ مَعَ النَّاسِ وَ اسْتَحْيَا مِنْ كُلِّ قَبِيحٍ عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ النَّاسِ وَ يَحْسُنُ خُلُقَهُ مَعَ أَهْلِهِ؛ چهار چیز است که در هر کس باشد ایمانش کامل بوده و گناهانش پاک می گردد، هر کس که به خاطر خدا هر حقی را که برای مردم بر عهده خود نهاده بجا آورد و با مردم سخن راست گوید و از هر چیزی که نزد خداوند و بندگان، بد می نماید شرم بدارد و با خانواده خویش به خوش خلقی رفتار کند.» وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۶۲.

از مصادیق همسر دوستی دعا برای آن هاست. زمانی که فردی برای کسی دست به دعا بر می دارد این نشانگر مهر و محبت به آن شخص است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در عفو و عافیت از خداوند را برای خانواده چنین طلب کرده اند.

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعُفُوَّ وَالْعَافِيَةَ فِي أَهْلِي وَ مَالِي وَ وُلْدِي؛ بار خدایا! بخشش و سلامت در دین و دنیا و خانواده و دارایی ام را از تو درخواست می کنم» (۱).

امام صادق (علیه السلام) نقل می کند که پدرم همواره این دعا را می خواند.

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَ مِنْ شِمَاتِهِ الْأَعْدَاءِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَ الْوَقْرِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ سُوءِ الْمُنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَ الْمَالِ وَ الْوَلَدِ؛ بار خدایا! از دامن گیر شدن رنج و بدبختی و از شماتت دشمنان به تو پناه می برم. از ناداری و گران باری به تو پناه می برم از بد دیده شدن (بد معروف شدن) همسر و اموال و فرزند به تو پناه می برم» (۲).

امام صادق (علیه السلام) برای ایمنی خانواده، دعایی را آموزش داده و فرموده است که اموال و خانواده خود را با این دعا نگهداری کنید و آن را بعد از نماز عشا و هنگام خواب بگویید. و این دعا همان دعایی (تعویذی) است که جبرئیل برای امام حسن و حسین علیهما السلام

ص: ۳۸

۱- . مصباح المتهجد، ص ۳۳۶، ح ۴۴۳.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۵۲۶، ح ۱۳.

آورد. آن دعا این است:

«أَعِيذُ نَفْسِي وَ ذُرِّيَّتِي وَ أَهْلَ بَيْتِي وَ مَالِي بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَ هَيَّامَةٍ وَ مِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ؛ خودم و فرزندان و خانواده و اموالم را از (شر) هر شیطان و گزنده ای و از هر چشم بدی، در پناه کلمات تام خداوند درمی آورم» (۱).

مشورت با همسر

مشورت در کارها واجب شود

تا پشیمانی در آخر کم شود (۲)

زن و شوهر هر کدام به نوبه خود صاحب تجربه اند و هم بعضاً از علم و دانشی برخوردار هستند که هر کدام به نوبه خود در گره گشایی مسائل زندگی کارساز است. از سویی دیگر، از لوازم شریک زندگی قرار دادن کسی؛ استفاده از این توانمندی ها و در نتیجه مشورت با وی در امور زندگی است. حتی اگر همسر تخصص کافی در زمینه ای نداشته باشد. ولی از بابت شراکت زناشویی و احترام به شریک زندگی، بهتر است به رأی و نظر او گوش فراداده؛ و از وی نظرخواهی شود. چراکه با نظرخواهی از همسر در چنین شرایطی باعث بالا بردن اعتماد به نفس و عزت نفس در وی شده و به شخصیت وی احترام گذاشته ایم.

ص: ۳۹

-
- ۱- . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): حَصَّنُوا أَمْوَالَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ وَ اخْرُزُوهُمْ بِهِدِهِ وَ قُولُوهَا بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ أَعِيذُ ... وَ هِيَ الْعُوذَةُ الَّتِي عَوَّذَ بِهَا جَبْرَائِيلُ (عليه السلام) الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَام. تهذيب الأحكام، ج ۲، ص ۱۱۶، ح ۴۳۶. روایت هنگام خواب در کتاب من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۴۷۰، ح ۱۳۵۲.
- ۲- . مولوی.

طبق بیان قرآن مجید، مادر باید دو سال، به بچه خود شیر بدهد(۱)؛

ولی اگر والدین پس از مصلحت اندیشی و مشورت به این نتیجه رسیدند کودک را پیش از دو سال از شیر بگیرند اشکالی ندارد. قرآن مجید می فرماید:

«فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ؛ اگر زن و شوهر، با رضایت یکدیگر و مشورت، بخواهند کودک را (زودتر) از شیر بازگیرند، گناهی بر آن ها نیست؛ و اگر (با عدم توانایی، یا عدم موافقت مادر) خواستید دایه ای برای فرزندتان خود بگیرید، گناهی بر شما نیست؛ به شرط اینکه حق گذشته ما را به طور شایسته بپردازید»(۲).

امام کاظم (علیه السلام) با بیانی شیوا در این باره می فرماید: «کسی که مشورت می کند اگر کارش را درست انجام دهد مردم او را می ستایند و اگر اشتباه کند دیگران وی را معذور خواهند داشت»(۳).

ص: ۴۰

۱- . وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ... (لقمان/۱۴): ما انسان را در مورد پدر و مادرش و مخصوصاً مادرش، که با ناتوانی روزافزون حامل وی بوده و از شیر بریدنش تا دو سال طول می کشد، سفارش کردیم... و «وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا...» (احقاف/۱۵): ما به انسان سفارش پدر و مادرش را کردیم که به ایشان احسان کند احسانی مخصوص به آنان، مادرش او را به حملی ناراحت کننده حمل کرد و به وضعی ناراحت کننده بزایید و حمل او تا روزی که از شیرش می گیرد سی ماه است.

۲- . بقره/۲۳۳.

۳- . «مَنْ اسْتَشَارَ لَمْ يَعدَمْ عِنْدَ الصَّوَابِ مَادِحًا وَ عِنْدَ الْخَطَاءِ عَازِرًا». نزهه الناظر و تنبيه الخاطر، ص ۱۲۳.

برای نشان دادن مهر و محبت به دیگران، تنها به زبان و گفتار بسنده نمی شود. ای بسا رفتارها و اقداماتی که صدها برابر از بیان و گفتار تأثیرگذارتر است. اهدای هدیه به مناسبت های مختلف، رفتار همراه با اکرام و احترام به طرف مقابل، به خصوص در مرئی و منظر دیگران، استفاده از اشارات و کنایات رفتاری غیرزبانی، همراهی با او در غم و شادی، از جمله این رفتارهای محبت آمیز است.

کمک به همسر

وظیفه ی زن و مرد ای حکیم، دانی چیست؟

یکی است کشتی و آن دیگری است کشتیان

چو ناخداست خردمند و کشتیش محکم

دگر چه باک ز امواج ورطه و طوفان^(۱)

احساس نیاز به دفاع در انسان، به ویژه هنگامی که به وی ستمی شود، در همه انسان ها وجود دارد. انسان هنگام ظلم ستم دیگران نسبت به وی، نیازمند یاری شفیق و شجاع است تا از وی دفاع کند. هر یک از زن و شوهر، خود را یار و یاور دیگری می داند. از این رو، اگر به هر کدام ستم شود، از همسر خویش انتظار یاری و کمک دارد. اگر همسر به این درخواست درونی همسرش به خوبی پاسخ دهد،

ص: ۴۱

۱- . پروین اعتصامی، دیوان اشعار، فرشته انس.

موجب رضامندی وی می شود و از این راه، محبت و علاقه خود را به وی ابراز داشته است. نمونه آشکار آن دفاع جانانه حضرت خدیجه کبری، امیرالمؤمنین و فاطمه زهرا (علیها السلام) از همسرشان است. در منابع تاریخی و روایی درباره دفاع حضرت خدیجه کبری (علیها السلام) از همسر گرامی خویش یعنی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مطالب زیادی گزارش شده است. نکته ای که در همه این گزارش ها مشترک است، دفاع و پشتیبانی از ایشان تا جایی است که این بانوی جلیل القدر و ثروتمند قریش به پای این آرمان بلند خویش تمام وجاهت و آبروی خود و تمام ثروت عظیم خود را فدا کرد. به گونه ای که در آن دوران از عمر شریف خود، هم هنگام تولد فرزندش حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) تنها و بدون همراهی همراهان گذشته بود و هم هنگام رحلت، تنها بودند و فقط همسر گرامی شان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در کنارشان داشتند. نیز دختر گرامی ایشان حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) نیز مانند مادر فداکارش، در دفاع و حمایت از همسر بزرگوارشان حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) هم هستی خود، حتی جان شریف خود را در طبق اخلاص گذاشته و به بدترین وضعی به شهادت رسید (۱).

ص: ۴۲

۱- . در منابع تاریخی صدر اسلام در شرح و بیان زندگی رسول خدا و همسر و فرزندان او به این امور به تفصیل اشاره شده است. به ویژه در کتاب شریف بحارالانوار، ج ۲۸ و ج ۴۳، غالب روایات در این باب جمع آوری شده است.

هر چه از دوست می رسد خوب است

گر همه سنگ و گر همه چوب است (۱)

برای ابراز عشق به همسر گاهی حتی هدیه ای کوچک و ناچیز می تواند تأثیرگذار باشد. از ویژگی های مهم هدیه. غافلگیرانه و خلاق بودن است. گاه هدیه ای کوچک، مانند شیشه عطری کوچک یا شاخه ای گل، چنان برای همسر غافلگیرانه است و در وی تأثیرگذار است و به وی نیروی می دهد که صدها هدیه بزرگ تر و گران تر از آن، چنان کارکردی ندارد. رسول خوبی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در سخنی گویا می فرمایند:

«هَبْهُ الرَّجُلُ لِرَوْجَتِهِ تَزِيدُ فِي عِفَّتِهَا؛ هدیه مرد به همسرش سبب پاک دامنی اوست» (۲).

نقل شده است که بخشی از غنیمت یکی از جنگ های رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به امیر المومنین علی (علیه السلام) که یکی از مجاهدان بود، تعلق گرفت. حضرت آن را به همسرشان فاطمه زهرا (علیها السلام) هدیه دادند (۳).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در آثار معجزه آسای هدیه می فرماید:

ص: ۴۳

۱- . داستان نامه بهمنیاری، ص ۹۸۴.

۲- . کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۸۱.

۳- . «قَدْ أَصَابَ عَلِيٌّ (علیه السلام) شَيْئًا مِنَ الْغَنِيمَةِ فَدَفَعَهُ إِلَى فَاطِمَةَ» مکارم الاخلاق، ص ۹۴.

«هدیه دادن، ایجاد دوستی می کند و روابط برادری را تازه می سازد و کینه ها را از دل ها می زداید»^(۱).

هدیه منحصر به هدایای مادی نیست بلکه شامل مصداق معنوی آن نیز می شود. کلام حکمت آمیزی را به همسر آموختن و یا جمله هایی که باعث تقویت مهر و محبت می شود و گرمی خانواده را دوچندان می کند نیز هدیه است. چنانکه امام علی (علیه السلام) نصیحت کردن را نیز هدیه می دانند و می فرماید:

«نِعْمَ الْهَدِيَّةُ الْمُوعِظَةُ؛ بهترین هدایا پند و اندرز است»^(۲).

سوغات سفر

تدارک هدیه برای همسر هنگام برگشت از مسافرت را فراموش نکنید. همسری که پس از چند روز دور از هم بودن حال با چشم و دلی پر از انتظار پذیرای شماست. هرچند او منتظر خود شخص شماست، درعین حال، شما با آوردن سوغاتی سفر به او می فهمانید که در سفر و دوری از او به فکر و یادش بوده اید.

امام باقر (علیه السلام) دریانی شیوا و زیبا می فرماید:

ص: ۴۴

۱- «الْهَدِيَّةُ تُورِثُ الْمَوَدَّةَ وَ تُجَدِّدُ الْأُخُوَّةَ وَ تُذْهِبُ الضَّغِينَةَ». بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۱۶۶.

۲- عیون الحکم و المواعظ، ح ۹۱۲۹.

«وقتی که یکی از شما به مسافرت می رود، با دست خالی به خانه بازنگردد بلکه هنگام بازگشت از سفر برای اهل و عیال خود هدیه ای بیاورد اگرچه در دست او سنگ ناچیزی باشد»^(۱).

باز گردد چو او به سوی حضر

چون رود یک تن از شما به سفر

قدر میسور اگرچه بود حجر

هدیه آرد برای اهل و عیال^(۲)

وفای به قول و قرار

عمل به پیمان و وفای به عهده علاوه بر وظیفه ی شرعی و اخلاقی، در عمل موجب جلب اعتماد و اطمینان خاطر همسر شده و از نشانه های محبت و علاقه قلبی به اوست. چو عهده ی باکسی بستی به جا آر

که ایمان است، عهد از دست مگذار^(۳)

ص: ۴۵

۱- «إِذَا سَافَرَ أَحَدُكُمْ فَقَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ بِمَا تَيَسَّرَ وَلَوْ بِحَجَرٍ». وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۴۵۹.

۲- لا ادری.

۳- ناصر خسرو.

در روایت آمده که حضرت علی (علیه السلام) دو همسر(۱)

داشته اند. وقتی نوبت حضور در خانه یکی از آن ها بود، در خانه دیگری نمی ماندند و حتی اگر نیاز به وضو ساختن بود، در آن خانه وضو نمی گرفتند(۲).

درباره وفای به عهد در برخورد با همسران از سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز چنین نقل شده است:

«پیامبر (صلی الله علیه و آله) زمان خود را بین همسرانشان تقسیم کرده بودند. ایشان چنان این تقسیم را مراعات می کردند که حتی وقتی بیمار می شدند، می فرمودند تا بنا بر برنامه ی معین شده، ایشان را به خانه های همسرانشان ببرند تا در آنجا استراحت بفرمایند»(۳).

وفای عهد نگه دار و از جفا بگذر

به حق آن که نیم(۴)

یار بی وفا ای دوست(۵)

ص: ۴۶

۱- حضرت علی (علیه السلام) تا زمانی که حضرت زهرا (علیها السلام) زنده بودند. با ایشان زندگی می کردند و پس از شهادت ایشان به وصیت خود حضرت زهرا (علیها السلام) همسری به نام «امامه» را برگزیدند. «...تَزْوِجُ أُمَامَةَ بِنْتِ زَيْنَبٍ أَوْصَيْنِي بِهَا فَاطِمَةُ...». کتاب سلیم بن قیس هلالی، ج ۲، ص ۸۷۰.

۲- رَوَى أَنَّ عَلِيًّا (علیه السلام) كَانَ لَهُ امْرَأَتَانِ فَكَانَ إِذَا كَانَ يَوْمٌ وَاحِدَهُ لَا يَتَوَضَّأُ فِي بَيْتِ الْأُخْرَى. وسائل الشیعه، ج ۲۱، ح ۲۷۲۵۱، ص ۳۴۳.

۳- «أَنَّ النَّبِيَّ (صلی الله علیه و آله) كَانَ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ فِي مَرَضِهِ فَيَطَافُ بِهِ بَيْنَهُنَّ» وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۳۴۳.

۴- نیستم.

۵- سعدی

دیدوبازدید از سنت های بسیار زیبا و پراهمیت دین مبین اسلام است ازاین رو شایسته است همان گونه که به اقوام خویش احترام و عزت قائل هستید و به دیدار آن ها می روید و یا آن ها را دعوت به مهمانی می کنید. از بستگان همسران نیز استقبال کنید همان عزت و احترام را نسبت به آن ها داشته باشید؛ و هیچ خط قرمزی برای خودتان در امور دیدوبازدید بستگان و خویشاوندان تعیین نکنید مگر آنجا که ضرر قطعی در میان باشد. دیدار با خویشان، باعث پیوند دوستی و محبت می گردد. دراین باره امام علی (علیه السلام) می فرماید:

«صَلِّهِ الرَّحِمُ تُوجِبُ الْمَحَبَّةَ؛ دیدار خویشاوندان باعث ایجاد محبت بین ایشان می گردد»^(۱). همچنین ایشان درباره پیامدهای شوم قطع رحم هشدار می دهند:

«از پیامدهای قطع رحم و قطع رابطه با خویشان، فقر و نداری است»^(۲).

احترام به پدر و مادر همسر

به نظرها و پیشنهادهای والدین همسران احترام و همانند والدین خود به آن ها عشق بورزید. چراکه آن ها نیز شمارا همانند فرزند خود قبول کرده اند. بدین وسیله

ص: ۴۷

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۳۰۹.

۲- . «قَطِيعَةُ الرَّحِمِ تُورِثُ الْفَقْرَ». مشکاه الانوار، ص ۱۲۹. در روایات آثاری و برکاتی برای صله رحم شمرده اند از جمله: جلوگیری از بلا، رفع فقر، زیادی روزی، آبادی خانواده ها و شهرها، سلامتی بدن، طولانی شدن عمر، مانع از مرگ ناخوشایند. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۹۱.

عشق و محبت خویش نسبت به همسران را به وی نشان دهید؛ زیرا مهر و محبت همسر با احترام گذاشتن به والدین او چندین برابر می گردد.

چنان چه معروف است: «پدران سه گونه اند: پدر اصلی، انسان را به دنیا آورده است و پدری که به انسان علم معرفت می آموزد و پدر همسر» (۱).

پرستاری در دوران نقاهت

در سختی ها و بیماری ها همانند پرستاری مهربان کنار او بمانید و از وی به خوبی مراقبت کنید. عشق و علاقه خود را نشان دهید تا متوجه شود همسر خوب بودن فقط برای روزهای خوش در حال سلامتی نیست. بلکه در هر شرایطی حامی او هستید و او را با هر حال و اوضاعی دوست دارید. در این باره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید: هر کس برای برآوردن نیاز بیماری بکوشد، چه آن را برآورده سازد و چه نسازد، مانند روزی که از مادرش زاده شد، از گناهانش پاک می شود یکی از انصار پرسید: یا رسول الله پدر و مادرم فدایت اگر مریض از اهل خانه ی او باشد اجر و پاداش کار او بیشتر نیست؟ حضرت فرمود: بله (۲).

ص: ۴۸

۱- «الْأَبَاءُ ثَلَاثَةٌ: أَبٌ وَلَدَكَ وَ أَبٌ عَلِمَكَ وَ أَبٌ زَوَّجَكَ». به نقل از الغدير، ج ۱، ص ۳۶۹. در کتاب های حدیثی معروف، اثری از این حدیث نیافتیم.

۲- «مَنْ سَعَى لِمَرِيضٍ فِي حَاجَةٍ قَضَاهَا أَوْ لَمْ يَقْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ؛ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنْ كَانَ الْمَرِيضُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ أَوْ فَلَا يَكُونُ ذَلِكَ أَغْظَمَ أَجْرًا إِذَا سَعَى فِي حَاجَةِ أَهْلِ بَيْتِهِ قَالَ نَعَمْ». من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۱۶.

این رفتار محبت آمیز از آن جهت حائز اهمیت فوق العاده است که انسان در شرایط بیماری نیاز بیشتری به توجه و اهمیت دادن را در خود احساس می کند. چنین توجهی در چنین حالتی به بیان عامیانه بیشتر به دل می نشیند و بی شک در ایجاد و تقویت عشق و محبت تأثیر بیشتری دارد.

پرداخت مهریه

برای اینکه محبت خود را به همسران نشان دهید قسمتی از مهریه را به او ببخشید؛ و اختیار آن را به دست خودش دهید. با این کار ثابت می کنید که باعلاقه و عشق به شما پیوسته است نه به خاطر پول و ثروت.

قرآن مجید درباره اهدای مهریه می فرماید:

«وَأَتُوا النِّسَاءَ صِدْقَاتِهِنَّ نَحْلَهُ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا؛ و مهر زنان را (به طور کامل) به عنوان یک بدهی (یا عطیه) به آنان پردازید! (ولی) اگر آن ها چیزی از آن را با رضایت خاطر به شما ببخشند حلال و گوارا مصرف کنید!» (۱).

همچنین نقل شده است که: جمعی از افراد که به خانه امام حسین (علیه السلام) رفته بودند، پرسیدند: ای فرزند رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در منزل شما چیزهایی به چشم می خورد که در شأن زاهدانه شما نیست. {مراد آن ها فرش ها و پستی های رنگی و بعضاً قیمتی بود.} امام (علیه السلام) پاسخ دادند ما مهریه زنان خود را می پردازیم و آن ها از

ص: ۴۹

مهریه خود، اثاث خانه و آنچه بخواهند می خردند و چیزی از این ها مربوط به ما نیست(۱).

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«هرگاه زنی پیش از انجام زفاف مهریه ی خود را به شوهرش ببخشد خداوند برای هر دینار، آزاد کردن بنده ای را به او پاداش می دهد. از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال شد اگر بعد از ازدواج به چنین کاری اقدام کند، چگونه است؟ فرمود: آن دیگر از کمال و مهر و الفت خواهد بود»(۲).

به بیان معصومین (علیهم السلام) انجام این گونه اقدامات نشان از محبت و علاقه هر کدام از زن و شوهر به هم دیگر است که علاوه بر آثار و برکات دنیوی در زندگی دنیوی، دارای برکات بی شماری در زندگی اخروی ایشان خواهد بود.

لمسی و بوسه

میان عاشق و معشوق رازی است

چه داند آن که اُشتر می چراند(۳)

ص: ۵۰

- ۱- . سَخَلَ قَوْمٌ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَقَالُوا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَرَى فِي مَنْزِلِكَ أَشْيَاءَ مَكْرُوهَةً وَقَدْ رَأَوْا فِي مَنْزِلِهِ بَسَاطَةً وَنَمَارِقَ فَقَالَ إِنَّمَا تَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَنُعْطِيهِنَّ مُهُورَهُنَّ فَيَشْتَرِينَ بِهَا مَا شِئْنَ لَنَا مِنْهُ شَيْءٌ. مكارم الاخلاق، ص ۱۳۱.
- ۲- . «مِمَّا مِنْ أَمْرَاهُ تَصَدَّقَتْ عَلَى زَوْجِهَا قَيْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا إِلَّا كُتِبَ لَهَا بِكُلِّ دِينَارٍ عَشْرُ رَقَبَةٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَكَيْفَ بِعَالِهِتِهِ بَعْدَ الدُّخُولِ قَالَ إِنَّمَا ذَاكَ مِنْ مَوَدَّةِ الْأُلْفَةِ». الجعفریات، ص ۸۸. این حدیث در کتاب (هدایه الامه الی احکام ائمه (علیهم السلام)، شیخ حر عاملی، ج ۷، ص ۲۹۳ و بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۳۵۳، در ذیل بحث مهریه آمده است).
- ۳- . امثال وحکم دهخدا، ج ۴، ص ۱۷۶۶.

سرچشمه لمس کردن و بوسیدن عشق و محبت است. نوازش کردن آرامش روحی قدرتمندی به انسان می دهد که در سایه آن مهر و محبت دوچندان می شود.

امام صادق (علیه السلام) بوسیدن لب را فقط مختص کودک و همسر می داند و می فرماید:

« بوسیدن لب جایز نیست، مگر برای زوجه و فرزند کوچک» (۱). رسول مهربانی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«إِذَا التَّقِيْتُمْ فَتَلَاَقُوا بِالتَّسْلِيمِ وَالتَّصَافُحِ؛ هرگاه باهم روبه رو شدید با سلام گفتن و دست دادن روبه رو شوید» (۲).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دست دادن را عاملی در جلب محبت می دانند و می فرماید:

« به یکدیگر دست بدهید که محبت را زیاد می کند» (۳).

لمس کردن و دست همسر را گرفتن احساس آرامش و راحتی خاصی را به همسر منتقل می کند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در بیانی جالب می فرماید:

ص: ۵۱

۱- «لَيْسَ الْقُبْلَةُ عَلَى الْفَمِ إِلَّا لِلزَّوْجَةِ أَوْ الْوَلَدِ الصَّغِيرِ». الكافي، ج ۲، ص ۱۸۶.

۲- الكافي، ج ۲، ص ۱۸۱.

۳- «تَصَافَحُوا فَإِنَّ الْمُصَافَحَةَ تَزِيدُ فِي الْمَوَدَّةِ». مستدرک الوسائل، ج ۹، ص ۵۸.

«هنگامی که مرد دستان همسرش را بگیرد و یا زن دستان همسرش را بگیرد، گناهانشان از لایه لای انگشتانشان فرومی ریزد»^(۱).

شاید اینکه فرموده اند نگاه به چهره همسر و دستان او را گرفتن گناهان را فرومی ریزد کنایه از این باشد که با او به مهربانی و لطافت برخورد کنید و با او درد دل و راز دلش را بشنوید؛ و علاوه براین می تواند آثار دیگر نیز داشته باشد.

لمس کردن، علاوه بر آنچه گفته شد، تأثیر شگفت انگیزی در کنترل خشم و هیجانات دارد. در این زمینه معدن علم و دانش امام محمدباقر (علیه السلام) می فرماید:

«أَيُّهَا رَجُلٌ غَضِبَ عَلَى ذِي رَحِمِهِ فَلْيَقُمْ إِلَيْهِ وَ لِيَدْنُ مِنْهُ وَ لِيَمَسَّهُ فَإِنَّ الرَّحِمَ إِذَا مَسَّتِ الرَّحِمَ سَكَتَتْ؛ هر کس بر خویشاوندان خشم بگیرد، باید برخیزد و نزد او رود و او را لمس نماید، زیرا رحم (خویشاوند) چون لمس شود آرامش می یابد»^(۲).

چراغ روشن خانه

از محبت تلخ ها شیرین شود

از محبت مس ها زرین شود

از محبت دردها صافی شود

از محبت دردها شافی شود

از محبت مرده زنده می کنند

از محبت شاه بنده می کنند^(۳)

ص: ۵۲

۱- «فاذا اخذ بكفها و اخذت بكفه تساقطت ذنوبهما من خلال اصابعهما». كنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۷۶، ح ۴۴۴۳۷.

۲- امالی (صدوق)، مجلس ۵۴، ح ۲۵.

۳- مولوی.

رسیدگی به امورات داخل خانه و مرتب کردن اسباب و اثاثیه و تهیه ی غذای مناسب از جمله روش های مناسب ابراز محبت و نیز مؤثر در ایجاد و تقویت محبت به همسر است. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در بیانی زیبا می فرمایند:

«حَقُّ الرَّجُلِ عَلَى الْمَرْأَةِ» حق مرد بر زن آن است که چراغ خانه را روشن نگه دارد و خورد و خوراک برای اهل خانه آماده سازد» (۱).

«روشن نگه داشتن چراغ خانه» می تواند کنایه از این باشد که خانه را شاداب و سرزنده نگه دارد و نیز زن مدیر خانه است و امور داخلی خانه به عهده زن است.

دفترچه خاطرات

از محبت خارها گل می شود

از محبت سرکه ها مُل می شود

از محبت دار تختی می شود

از محبت بار بختی می شود (۲)

همسران پس از گذران عمر، هر یک خاطراتی خوش و بعضاً تلخ در زندگی خویش خواهند داشت. یادآوری خاطرات شیرین و خوش زندگی، برایشان خوشایند و فرح بخش خواهد بود. یادآوری سال روز ازدواج، دوران نامزدی، مسافرت ها، موفقیت ها... همراه با خرید هدیه از راه های خوب ابراز محبت است؛ زیرا هر کدام از این پدیده ها و اتفاقات در زندگی زناشویی، فرصت هایی است که خداوند در اختیار ایشان قرار داده تا قدردان آن بوده و از آن برای دنیا و آخرت

ص: ۵۳

۱- «حَقُّ الرَّجُلِ عَلَى الْمَرْأَةِ إِنْ أَرَاهُ السَّرَّاجَ وَ إِنْ أَصْلَحَ الطَّعَامَ». مکارم الاخلاق، ص ۲۱۴.

۲- مولوی.

خویش توشه برگیرند؛ بنابراین یادآوری هرکدام از این موارد و دیگر موارد نظیر آن خود نوعی سپاسگزاری از نعمت های الهی خواهد بود. بی شک در چنین صورتی خداوند نیز نظر لطفی به این زن و شوهر خواهد داشت.

امام صادق (علیه السلام) در تفسیر آیه شریفه «ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ (۱)» می فرماید: یعنی بندگان خدا را به داده ها و نعمت های الهی یادآور باش (۲).

وقت اختصاصی

زمانی معین به همسرمان اختصاص دهیم و در آن زمان به همسرمان بیشتر توجه کنیم؛ و در آن زمان به خواسته و نیازها همسر توجه داشته باشیم؛ که نتیجه آن عزت به شخصیت همسر و نیز برنامه ریزی بهتر زندگی است. سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز در خانه چنین بود. درباره سیره ایشان چنین نقل شده است:

«وقتی به منزل می رفتند وقت خود را سه قسمت می کردند، یک قسمت برای خداوند- تبارک و تعالی- و یک قسمت برای خانواده و یک قسمت نیز برای خود» (۳).

ص: ۵۴

۱- . ابراهیم / ۵.

۲- . عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ قَالَ بِاللَّهِ يَعْني نَعْمَه. بحارالانوار، ج ۶۸، ص ۵۳.

۳- . قَالَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) سَأَلْتُ أَبِي (عليه السلام) عَنْ مَدْخَلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ كَانَ دُخُولُهُ لِنَفْسِهِ مَأْذُوناً لَهُ فِي ذَلِكَ فَإِذَا أَوَى إِلَى مَنْزِلِهِ جَزَأَ دُخُولُهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ جُزْءٌ لِلَّهِ تَعَالَى وَ جُزْءٌ لِأَهْلِهِ وَ جُزْءٌ لِنَفْسِهِ. معانی الاخبار، ص ۸۱.

نیز نقل شده است:

«پیامبر (صلی الله علیه و آله) زمان خود را بین همسرانشان تقسیم کرده بودند. ایشان چنان این تقسیم را مراعات می کردند که حتی وقتی بیمار می شدند، می فرمودند تا بر اساس برنامه ی معین شده، ایشان را به خانه های همسرانشان ببرند تا در آنجا استراحت بفرمایند»^(۱).

هوای خانه در سر

بازگشت سریع به خانه نوعی دیگر از ابراز محبت است. چراکه اگر برحسب ظاهر اتفاق و کار خاصی برای همسر پیش نیاید و وی سریع به خانه برگردد نشان از این دارد که همیشه و حتی وقتی از خانه دور است در سر هوای خانه و اهل خانه دارد و به خانواده خویش علاقه مند و آن ها را دوست دارد.

روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به کسی فرمود: روزه گرفته ای؟ گفت: نه. فرمود: مسکینی را اطعام کرده ای؟ گفت: نه. فرمود: به سوی خانواده ات برگردد که بازگشت تو به خانه برای ایشان صدقه است^(۲).

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) حج گزاران را چنین توصیه می کند:

ص: ۵۵

-
- ۱- «أَنَّ النَّبِيَّ (صلی الله علیه و آله) كَانَ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ فِي مَرَضِهِ فَيُطَافُ بِهِ بَيْنَهُنَّ» وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۳۴۳.
 - ۲- «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لِرَجُلٍ أَصِيبَتْ صَائِمًا قَالَ لَا قَالَ فَأَطْعَمْتَ مِسْكِينًا قَالَ لَا قَالَ فَارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ فَإِنَّهُ مِنْكَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةٌ. الكافي، ج ۵، ص ۴۹۵.

«هنگامی که انجام مناسک حج شما به پایان رسید، در بازگشت به سوی خانواده تان عجله کنید؛ زیرا این کار، بر اجر و پاداش اعمال حج شما می افزاید» (۱).

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«ثَلَاثَةٌ مِنَ السَّعَادَةِ الزَّوْجَةُ الْمُؤَاتِيَةُ وَالْأَوْلَادُ الْبَارُونَ وَالرَّجُلُ يُزْزَقُ مَعِيشَتُهُ بِبَعْدِهِ يَغْدُو إِلَى أَهْلِهِ وَيَرْوُحُ؛ سه چیز، از خوش بختی است: همسر سازگار، فرزندان نیکوکار و مردی که محل کار و کسب درآمدش در شهر خودش باشد. تا بتواند صبح و شام، نزد خانواده اش باشد» (۲).

احترام به سلیقه همسر

زن و شوهر باید صرفاً سلايق خود را برای دیگری اظهار کنند و از تحمیل سلايق خود بر همسر پرهیز کنند. چنین رویه ای ازجمله راه های ابراز محبت، احترام به علايقه و سلیقه همسر است. هر شخصی به رنگ، غذا، لباس، خاص خود ... گرایش دارد. ازجمله علايق مهم و روزانه، وعده غذایی است. هر کس بر اساس مزاج خود مایل به خوردن یک سری از غذاها و میوه هاست. همسران نمونه و شایسته به این تفاوت های غذایی اهمیت می دهند و آن را موردنظر دارند.

معصومین: در سخنان نورانی خود به همین مطلب اشاره کرده اند.

ص: ۵۶

۱- . اِذَا قَضَيْتُمْ حَجَّهُ فَلْيَعْجَلِ الرَّحْلَةَ إِلَى أَهْلِهِ فَانَّهُ اعْظَمُ لَاجِرِهِ. كنز العمال، ج ۵، ص ۲۴، ح ۱۱۸۹۰.

۲- . الكافي، ج ۵، ص ۲۵۸.

ششمین پیشوای شیعیان حضرت صادق (علیه السلام) می فرماید:

«لَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَخُصَّ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْمَأْكُولِ دُونَ عِيَالِهِ؛ رَوَا نِيَسْتُ كِه مَرْد، چيزی از خوراکی را به خود اختصاص دهد و از ارائه آن به خانواده اش دریغ ورزد»^(۱).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«مؤمن با اشتهای، خانواده اش می خورد و منافق، خانواده اش با میل و اشتهای او می خورند»^(۲).

کدبانوی نمونه

همسر موفق به میل و اشتهای خود غذا درست نمی کنند. بلکه میل همسرش را نیز در نظر می گیرد؛ و دوست دارد طعم و مزه غذا به کام شوهرش خوش آید. از این رو می بینید خانم های خوب و کدبانو با اینکه در آشپزی مهارت دارند و نیاز به اظهارنظر دیگری ندارند ولیکن باز از همسرشان جویا می شوند که چه چیزی را دوست داری تا برایت آماده کنم. این پرسیدن و اینکه دنبال این هستند تا غذای خوب را برای همسر تهیه کنند خود نشانه عشق به همسر و علاقه به زندگی است؛ زیرا شاید همسر شما مدارک علمی آشپزی را نداشته باشد ولیکن بر اساس تجربه، دست هزاران استاد برجسته آشپزی را از پشت می بندد.

ص: ۵۷

۱- بحارالانوار، ج ۹، ص ۲۲۱، ح ۱۰۶.

۲- «الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ بِشَهْوَةِ أَهْلِهِ وَالْمُنَافِقُ يَأْكُلُ أَهْلُهُ بِشَهْوَتِهِ». الکافی، ج ۴، ص ۱۲، ح ۶.

پیشوای صدق و راستی امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«خَيْرُ نِسَائِكُمُ الطَّيِّبَةُ الرَّيْحِ الطَّيِّبَةُ الطَّبِيخِ؛ برترین زنان شما، کسانی هستند که خوشبو بوده و سلیقه آشپزی آنان کامل و جالب باشد»^(۱).

پاسخ به نیاز جنسی

نیاز جنسی از نیازهای اساسی هر زن و شوهری است. پاسخ گویی درست به این نیاز طبیعی، نه تنها یکی از بهترین لذت های دنیایی است بلکه آثار مثبت روحی و جسمی فراوانی را در پی دارد. میل جنسی، در قیاس با دیگر نیازها به دقت و توجه بیشتری نیاز دارد. تا آنجا که هم حیات و بقای انسان با آن ارتباط مستقیم دارد و هم دارای قدرت تخریبی زیادی است. به همین دلیل در دین اسلام به این نیروی قدرتمند درونی انسان توجه ویژه ای شده است و برای ارضای صحیح و پاسخ گویی درست به آن، نه تنها برنامه هایی در نظر گرفته شده، بلکه بر کیفیت و کمیت اجرای آن برنامه ها تأکید شده است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

ص: ۵۸

۱- امام صادق (علیه السلام): «خَيْرُ نِسَائِكُمُ الطَّيِّبَةُ الرَّيْحِ الطَّيِّبَةُ الطَّبِيخِ الَّتِي إِذَا أَنْفَقَتْ أَنْفَقَتْ بِمَعْرُوفٍ وَإِذَا أَمْسَكَتْ أَمْسَكَتْ بِمَعْرُوفٍ فَلَيْسَ عَلَيْكَ عَمَلٌ مِنَ عَمَالِ اللَّهِ وَ عَامِلُ اللَّهِ لَا يَخِيبُ وَ لَا يَنْدَمُ» الکافی، ج ۵، ص ۳۲۵.

«حَقُّ الرَّجُلِ عَلَى الْمَرْأَةِ... وَأَنْ لَا تَمْنَعَهُ نَفْسَهَا إِلَّا مِنْ عِلِّهِ. حَقُّ مَرَدٍ بِرِزْمَةِ زَنْ آنِ اسْتِ كِه... وَاقْتِی هَمْسَرَشِ از وی دَرخواستِ هم آغوشی دارد، بی دلیل بازدارِی نکند و پاسخِ مثبتِ دهد» (۱).

حضرت امام صادق (علیه السلام) می فرمایند:

«زنی برای کاری نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او فرمود: «شاید تو از تعلل کننگانی؟» گفت: تعلل کنندگان چه کسانی هستند، ای پیامبر خدا؟ فرمود: زنی که شوهرش او را برای خواسته اش بخواند و او چندان تأخیر و تعلل کند که شوهرش چرتش بگیرد و بخوابد. چنین زنی را فرشتگان تا زمانی که شوهرش بیدار شود، همچنان لعنت می کنند تا شوهرش از خواب بیدار شود» (۲).

اگر زوج ها در زندگی زناشویی از رضایت جنسی برخوردار باشند، راحت تر می توانند با مسائل مختلف کنار بیایند و اغلب مردها اگر این رضایت را داشته باشند، از سلامت جسمی و روحی بیشتری بهره مند شده و در انجام امور اجتماعی و فعالیت هایشان بهتر و موفق تر عمل می کنند. در محیطی که عشق و توافق جنسی وجود نداشته باشد، کوچک ترین اختلاف فکری به عصبانیت و پرخاشگری منجر می شود. از این رو، بهتر است تا همسران امکان تمتع و لذت مشروع را برای

ص: ۵۹

۱- مکارم الاخلاق، ص ۲۱۵.

۲- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: إِنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ص لِبَعْضِ الْحَاجَةِ فَقَالَ لَهَا لَعَلَّكَ مِنَ الْمُسَوِّفَاتِ قَالَتْ وَمَا الْمُسَوِّفَاتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْمَرْأَةُ الَّتِي يَدْعُوهَا زَوْجُهَا لِبَعْضِ الْحَاجَةِ فَلَمَّا تَزَالُ تُسَوِّفُهُ حَتَّى يَنْعَسَ زَوْجُهَا وَيَنَامَ فَتَلْكَ لَا تَزَالُ الْمَلَائِكَةُ تَلْعُنُهَا حَتَّى يَسْتَيْقِظَ زَوْجُهَا. الكافي، ج ۵، ص ۵۰۹.

یکدیگر فراهم کنند. در صورتی که فقط یکی از آن‌ها لذت ببرد، کانون زندگی آن‌ها گرم نخواهد بود و گاهی به بهانه‌های مختلف، با یکدیگر در ستیز خواهند بود. از طرفی، بی‌اعتنایی به کسب توافق و تطبیق میل جنسی، سبب بروز بسیاری از اختلافات زناشویی و همچنین بیمارهای روحی و جسمی خواهد شد^(۱).

اولویت توجه به همسر

همسرمان به همه رفتارهای ما، به ویژه رفتارهای مرتبط با خودش توجه دارد و برای وی بسیار مهم است؛ به ویژه اگر این رفتارها در حضور دیگران باشد. از این رو هنگام سخن گفتن، گوش دادن، یاد کردن، تهیه هدیه، ... همسرمان را بر دیگران مقدم بدانیم.

رفتار پیامبر رحمت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) با همسرانشان در تاریخ این گونه گزارش شده است:

«إِذَا أُتِيَ بِطِيبٍ يَوْمَ الْفِطْرِ يَدَّأُ بِنِسَائِهِ. هرگاه در روز عید فطر برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عطری می‌آوردند، ایشان پیش از هر کس دیگر، به همسرشان عطر می‌دادند، یا او را خوشبو می‌ساختند»^(۲).

ص: ۶۰

۱- معماری عشق پایدار، ص ۸۶.

۲- الکافی، ج ۴، ص ۱۷۰.

ای روی تو راحت دل من

چشم تو چراغ منزل من (۱)

با نگاه کردن همراه با مهر و محبت به چهره همسران هم دل او را شاد و هم از رحمت الهی بهره مند می شوید. چشمان ما منبع انرژی است. با نگاه مهربان و عاشقانه خود می توان تأثیر مثبت زیادی بر روح و روان همسر گذاشت. نگاه محبت آمیز جز از دل عاشق بر نمی آید پس با نگاهت می توانی محبت خود را ابراز کنی.

ای چشم من از دیدن رویت روشن

از دیدن رویت شده خرم دل من (۲) به بیان حکیمانه رسول (صلی الله علیه و آله)، هنگام نگاه زن و شوهر به همدیگر خداوند ایشان را غرق در رحمت بی پایان خویش می کند:

«إِذَا نَظَرَ الْعَبْدُ إِلَى وَجْهِ زَوْجِهِ وَ نَظَرَتْ إِلَيْهِ، نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِمَا نَظَرَ رَحْمَةٍ؛ هُنَّ كَمَا هِيَ، بِه صُورَتِ هُمُورُش وَ او به صُورَتِ شُورُش نَگاه می کند، خداوند بر هردوی آن ها نظر رحمت می افکند» (۳).

ص: ۶۱

۱- . سعدی.

۲- . حافظ.

۳- . کتزالعمال، ج ۱۶، ص ۲۷۶، ح ۴۴۴۳۷.

گاهی چشم ها را باید بست و قاعده تغافل و همچنین ضرب المثل «شتر دیدی ندیدی» را در خانواده جاری کرد. نباید با ذره بین به دنبال اشتباهات همسر بود. بلکه گاهی باید چشم پوشیم و خود را به غفلت بزنیم. تا هم عزت و شخصیت همسر حفظ شود و هم زندگی شیرین تری داشته باشیم. چرا که ما نیز مانند همسرمان نیازمند تغافلیم؛ زیرا ممکن است دفعه دیگر قرعه «اشتباه» به نام ما درآید و ما خطا کنیم. در این صورت بی شک از او انتظار چشم پوشی داریم.

امام علی (علیه السلام) درباره نقش پراهمیت تغافل در زندگی می فرماید:

«مَنْ لَمْ يَتَغَافَلْ وَلَمْ يَغُضَّ عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الْأُمُورِ تَنَغَّصَتْ عَيْشَتُهُ؛ كَسَى كَ تَغَافَلْ نَكُنْد و چشم خود را بر بسیاری از امور نبندد، زندگانی تلخی خواهد داشت» (۱).

امام باقر (علیه السلام) در مورد چشم پوشی آگاهانه از رفتار نامطلوب دیگران می فرماید:

«اصلاح همزیستی و معاشرت سالم زیستن چنان پیمانه پُری است که دوسوم آن زیرکی و هوشیاری و یک سوم آن تغافل و چشم پوشی است» (۲).

آشتی سریع

چه خوب است انسان در ارتباط با همه مؤمنان، به ویژه همسرش محل تجلی نام مبارک «سریع الرضا»ی الهی باشد. زن و شوهر عاقل و عاشق واژه ای به عنوان

ص: ۶۲

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۱۰۳۷۵.

۲- . «إِصْلَاحُ شَأْنِ الْمَعَاشِ مِنْ مِثَالِ ثَلَاثَةِ فِطْنَةٍ وَ ثَلَاثَةِ تَغَافُلٍ». تحف العقول، ص ۳۵۹.

«قهر» در دایره لغات خود ندارند. غالباً منشأ قهر و کدورت خطایی است که از یکی از طرفین ایجاد شده است. همسران دانا به خوبی می دانند که راه حل هر مسئله ای با صحبت و مشاوره قابل حل است؛ و قهر و جدل چیزی جزء بدتر کردن مشکلات هیچ کاربردی دیگر ندارد؛ و اصولاً انسان های ناتوان دست به قهر می زنند و سریع از معرکه خارج می شوند. از شیوهای ابراز محبت، آشتی سریع و شیرین است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ضمن اشاره به برخی از پیامدهای شوم قهر و دوری همسران از همدیگر می فرماید:

« هر زنی که با شوهرش قهر کند درحالی که خود مقصر بوده است در روز قیامت با فرعون و هامان و قارون در پایین ترین جایگاه آتش محشور می شود مگر اینکه توبه کند و (نزد شوهرش) بازگردد» (۱).

توجه به بغضی که خداوند متعال و پیامبرانش نسبت به این افراد مشرک و شرور {فرعون، هامان...} دارند، اهمیت فرمایش رسول (صلی الله علیه و آله) را روشن تر می کند.

خوش بینی

مرغ سیاه هم تخم سفید می کند (۲)! (ظاهر اشخاص را نباید ملاک قضاوت قرارداد)

ص: ۶۳

۱- «أَيُّهَا امْرَأَةُ هَجَرْتُ زَوْجَهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ حُشِرَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ فِرْعَوْنَ وَ هَامَانَ وَ قَارُونَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ إِلَّا أَنْ تَتُوبَ وَ تَرْجِعَ». مکارم الاخلاق، ص ۲۰۲.

۲- کتاب کوچه، ج ۹، ص ۱۷۱.

به مشکلات شخصی خود با ذره بین و به مشکلات زندگی با تلسکوپ نگاه کنید. به این نکته مهم توجه داشته باشید که هر اتفاقی و حادثه‌ای که در اطراف شما رخ می‌دهد مطمئناً در زندگی صدها نفر دیگر، به همان صورت و بلکه بدتر و شدیدتر از آن رخ می‌دهد. به مسائل زندگی زناشویی خود با دید مثبت بنگرید و خوش بین باشید. چراکه خوش بینی زمینه مناسبی را برای ایجاد آرامشی لازم جهت اندیشیدن و رفع مشکل و نیز عامل مهمی در ایجاد و تقویت عشق و محبت به همسر است.

امام اول شیعیان علی (علیه السلام) درباره آثار خوش بینی و حُسن ظن می‌فرماید: «کسی که به مردم خوش گمان باشد، محبت آن‌ها را به سوی خود جلب خواهد کرد» (۱).

نیز در حدیثی دیگر می‌فرماید:

«حُسْنُ الظَّنِّ رَاحَةُ الْقَلْبِ؛ خوش گمانی آسایش دل است» (۲).

طبق این حدیث، افراد خوش بین از سلامتی روحی و جسمی برخوردارند؛ و در سایه آن خانواده و اطرافیان نیز در آرامش و آسایش به سر می‌برند.

برای پرهیز از بدگمانی لازم است باورهای معقول را از باورهای نامعقول بازشناسیم تا بر اساس باوری‌های نامعقول سوءظن پیدا نکنیم. باورهایی مانند:

باور معقول: همسر من زرنک و کوشا است و هر همسر زرنکی اشتباه می‌کند.

ص: ۶۴

۱- «مَنْ حَسَنَ ظَنَّهُ بِالنَّاسِ حَازَ مِنْهُمْ الْمَحَبَّةَ». تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۵۳۳۱.

۲- همان، ح ۵۳۲۲.

باور نامعقول: همسر من هرگز نباید در زندگی زناشویی اشتباه کند!

باور معقول: همسران باید به توانایی‌ها و امکانات زندگی خود نگاه کنند.

باور نامعقول: چرا زندگی دیگران با ما فرق دارد؟ و چرا دیگران دارند و ما نداریم؟!

باور معقول: همسر من به طور طبیعی زمانی خوشحال و گاه غمگین است.

باور نامعقول: همسر من همیشه باید خوشحال باشد!

لقمه‌ی نان و جرعه‌ای آب

سینه‌ی خالی ز مهر گُلرُخان

کهنه‌انبانی بود پُر استخوان

سینه، گر خالی ز معشوقی بود

سینه نبود، کهنه صندوقی بود^(۱) از بهترین فرصت‌ها برای ابراز عشق به همسر، هنگام غذا خوردن است. لقمه‌ای به همسر دادن، تقدیر و تشکری است از رحمت‌ها و زحمت‌های که برای تهیه غذا کشیده است. گاهی با تقدیم لیوان آبی می‌توان خستگی و پژمردگی را از تن و جان همسر بیرون کرد.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

«إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا سَقَىٰ إِمْرَأَتَهُ مِنَ الْمَاءِ أُجِرَ؛ مرد، هرگاه به همسرش آبی بنوشاند، پاداش می‌برد»^(۲).

ص: ۶۵

۱- . شیخ بهائی، نان و حلوا.

۲- . کنز العمال، ج ۶، ص ۴۲۵، ح ۱۶۳۸۰.

نیز رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حدیثی دیگر چنین می فرماید:

« به مؤمن، برای هر چیزی، پاداش داده می شود، حتی برای لقمه ای که در دهان همسرش می گذارد»^(۱).

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

« زنی که به شوهرش لیوان آبی بدهد، برای او بهتر از عبادت یک سال است که روزهایش روزه باشد و شب هایش شب زنده داری و عبادت کند. خداوند به جای هر لیوانی که به شوهرش می دهد، شهری در بهشت برایش می سازد و شصت گناهش را می آمرزد»^(۲).

ایثار در حق همسر

سوزن همه را می پوشاند و خودش لخت راه می رود^(۳). ایثار و از خود گذشتگی در هر کاری و برای هر کسی ارزشمند است، اما ایثار به ویژه در روابط خانوادگی مرتبه ای فراتر و اهمیتی بیشتر دارد. ایثار، خمیرمایه و بنیان خانواده است. چراکه انسان به سبب جهل و غفلت اغلب در انجام وظایف

ص: ۶۶

-
- ۱- «المومن يُوجَرُّ في كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى فِي اللَّقْمَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى امْرَأَتِهِ». مُسْنَدُ ابْنِ حَنْبَلٍ، ج ۱، ص ۳۶۴، ح ۱۴۸۰.
 - ۲- «مَا مِنْ امْرَأَةٍ تَشْقِي زَوْجَهَا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ إِلَّا كَانَ خَيْرًا لَهَا مِنْ عِبَادَةِ سَنَةِ صَيَّامٍ نَهَارُهَا وَقِيَامٍ لَيْلُهَا وَ يَنْبِي اللَّهَ لَهَا بِكُلِّ شَرْبَةٍ تَشْقِي زَوْجَهَا مَدِينَةً فِي الْجَنَّةِ - وَ غَفَرَ لَهَا سِتِّينَ خَطِيئَةً». وسائل الشيعة، ج ۲۰، ص ۱۷۲.
 - ۳- داستان نامه بهمنیاری، ص ۶۵۳.

خویش دچار لغزش می شود. از سوی دیگر اقتضای دوستی و محبت آن است که از حق خویش بگذرد و آن را فدای دیگری کند. آنچه سبب آقایی و سروری می شود ایثار و از خود گذشتگی است.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) درباره تقدم دیگران بر خود چنین می فرماید:

«الْإِثَارُ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ وَ أَجَلُ سَيَادَةٍ؛ بَرْتَرین عبادت و بزرگ ترین سیادت و سروری است»^(۱).

سایه ی خورشیدسواران طلب

رنج خود و راحت یاران طلب^(۲)

درباره ایثار حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در قبال همسر باوفایشان چنین گزارش شده است:

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روزی وارد خانه امیر مؤمنان (علیه السلام) شدند و دیدند ایشان و فاطمه زهرا (علیها السلام) در حال آسیاب کردن گندم با آسیاب دستی اند. فرمودند: کدام یک از شما خسته تر است؟ امیر مؤمنان (علیه السلام) پاسخ دادند: ای رسول خدا، فاطمه خسته تر است. حضرت رو به فاطمه کردند و فرمودند برخیز دخترم. فاطمه برخاستند و رسول خدا به جای وی در کنار امیرمؤمنان نشستند و او را در آسیاب کردن یاری دادند^(۳).

ص: ۶۷

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۱۶۱.

۲- . نظامی، خمسه، مخزن الاسرار.

۳- . دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) عَلَى عَلِيٍّ فَوَحَّيْدَهُ هُوَ وَ فَاطِمَةُ عَ يَطْحَنَانِ فِي الْجَارُوشِ [الْجَاوِزِ] فَقَالَ النَّبِيُّ ص أَيُّكُمَا أَعْيَا فَقَالَ عَلِيٌّ فَاطِمَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهَا قُومِي يَا بَنِيَّ فَقَامَتْ وَ جَلَسَ النَّبِيُّ ص مُؤْضِيَةً مَعَهَا مَعَ عَلِيٍّ (علیه السلام) فَوَاسَاهُ فِي طَحْنِ الْحَبِّ. (بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۵۱).

از آثار مهم فداکاری و ایثار جلب و جذب قلب هاست. مولی امیرمومنان (علیه السلام) فداکاری برای دیگران و مقدم داشتن ایشان را سبب تمایل و گرایش قلبی ایشان به سوی ایثارگر و اطاعت پذیری ایشان می دانند:

«بِالْإِثَارِ عَلَى نَفْسِكَ تَمْلِكُ الرَّقَابَ؛ با مقدم داشتن دیگران بر خود، اختیاردارِ آنان خواهی شد»^(۱).

گذشت و بخشش

چون ندانستم خطا کردم ببخش

بر دل و بر جان پر دردم ببخش^(۲)

گذشت و بخشودن، از کمال، بزرگی، عشق و علاقه به همسر خبر می دهد. میوه گذشت و بخشش در قبال رفتار همسر را کسی جز خود انسان برداشت نمی کند. بی شک همسران شیرینی این رفتار کریمانه در قبال یکدیگر را در زندگی خویش به وضوح احساس می کنند. چراکه می داند خطا و اشتباه بر هر انسانی ممکن است.

در این زمینه امام صادق (علیه السلام) فرمود:

«كَانَتْ لِأَبِي (علیه السلام) امْرَأَةٌ وَكَانَتْ تُؤْذِيهِ فَكَانَ يَغْفِرُ لَهَا؛ پدرم امام باقر (علیه السلام) همسری داشت که او را می رنجانید؛ اما پدرم او را می بخشید»^(۳).

ص: ۶۸

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۱۶۹.

۲- . عطار.

۳- . کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۴۰.

حضرت امام باقر (علیه السلام) درباره بخشش رسول (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

زن یهودی را که گوسفند بریان زهر آلودی برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آورده بود نزد ایشان آوردند. حضرت به او فرمودند: چه چیزی تو را به این کار مسموم کردن من واداشت؟ آن زن گفت: با خود گفتم که اگر این مرد واقعاً پیامبر باشد زهر او را زبانی نمی رساند و اگر پادشاه باشد، با این زهر مردم را از شر او راحت کرده ام. پس از عذر تراشی پیرزن یهودی، رسول خدا ۶ از او درگذشت (۱).

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره عفو و گذشت، به جهت آثار مهمی که در پی دارد چنین می فرماید:

«تَعَاَفُوا يَسْقُطُ الصُّغَائِرُ بَيْنَكُمْ؛ از یکدیگر در گذرید تا کینه های میان شما از بین برود» (۲).

امام صادق (علیه السلام) در ضمن بیان حقوق زن فرمودند: «إِنْ جَهِلْتَ غَفَرَ لَهَا؛ اگر زن مرتکب خطایی شد او را ببخشید» (۳).

ص: ۶۹

۱- . زُرَّارَةُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أُتِيَ بِالْيَهُودِيَّةِ الَّتِي سَمَّيْتُ الشَّاهَ لِلنَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ لَهَا مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ فَقَالَتْ قُلْتُ إِنْ كَانَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّهُ وَإِنْ كَانَ مَلِكًا أَرَحْتُ النَّاسَ مِنْهُ قَالَ فَعَفَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْهَا». الكافي، ج ۲، ص ۱۰۸.

۲- . كنز العمال، ج ۳، ح ۷۰۰۴.

۳- . الكافي، ج ۵، ص ۵۱۱.

لبی که خنده ندارد شکاف دیوار است سری که عشق ندارد کدوی بی بار است (۱)

گاهی با یک لبخند کوچک می توان تمامی خستگی همسر را از تن و روحش بیرون کرد. همواره تبسم کردن و با چهره ای گشاده با همسر خوش و بش کردن نشانه بارز عشق و محبت به همسر است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از مهارت لبخند زدن در هنگام صحبت کردن استفاده می کردند:

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِذَا حَدَّثَ بِحَدِيثٍ تَبَسَّمَ فِي حَدِيثِهِ؛ همواره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هنگامی که سخن می گفتند، در گفتارشان تبسم می فرمودند» (۲).

معدن علم و دانش حضرت باقر (علیه السلام) می فرماید:

«تبسم در برابر برادر دینی حسنه و نیکی است» (۳).

معطر شدن برای همسر

از محبت سجن (۴) گلشن می شود

بی محبت روضه (۵) گلخن (۶)

می شود

ص: ۷۰

۱- . داستان نامه بهمنیاری، ص ۳۶.

۲- . مکارم الاخلاق، ص ۲۱.

۳- . «تَبَسُّمُ الرَّجُلِ فِي وَجْهِ أَخِيهِ حَسَنَةٌ». الکافی، ج ۲، ص ۱۸۸.

۴- . زندان.

۵- . باغ.

۶- . جای انداختن زباله.

از محبت نار نوری می شود

و ز محبت دیو حوری می شود^(۱) بوی خوش را تقدیم یار کردن چه خوش است. طبع آدمی چنان است که تمایل به بوی خوش و مطبوع دارد. به همین جهت، از اسباب ویژه ابراز محبت، تهیه عطر مورد علاقه همسر است. چرا که در این صورت به ذوق و سلیقه او احترام گذاشته ایم.

امام صادق (علیه السلام) در مورد سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در برخورد با همسرانشان و تهیه و تدارک عطر و بوی خوش برای ایشان به مناسبت، می فرماید:

« هرگاه در روز عید فطر برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عطری می آوردند، ایشان پیش از هر کس دیگر، به همسرشان عطر می دادند، یا او را خوشبو می ساختند^(۲). »

همچنین به بیان امام صادق (علیه السلام) رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برای عطر، بیش از غذا هزینه می کردند:

« رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هزینه ای که برای تهیه عطر می دادند بیشتر از هزینه ای بود که برای خوراکشان صرف می کردند^(۳). »

در بیانی گهربار رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ویژگی عطر زنان و مردان را چنین توصیف می کنند:

ص: ۷۱

۱- . مولوی.

۲- . «إِذَا أُتِيَ بِطِيبٍ يَوْمَ الْفِطْرِ بَدَأَ بِنِسَائِهِ». الکافی، ج ۴، ص ۱۷۰.

۳- . «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يُنْفِقُ فِي الطِّيبِ أَكْثَرَ مِمَّا يُنْفِقُ فِي الطَّعَامِ». همان، ج ۶، ص ۵۱۲.

« طِيبُ النِّسَاءِ مِمَّا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ وَطِيبُ الرِّجَالِ مِمَّا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ؛ عطر مردان آن است که بویش آشکار و رنگش پنهان باشد و عطر زنان آن است که رنگش آشکار و بویش پنهان باشد» (۱).

یادداشت گذاشتن

خوش تر از دوران عشق ایام نیست

بامداد عاشقان را شام نیست (۲)

اگرچه امروزه وسایل ارتباطی سریع تری در اختیار آدمی است. ولیکن طعم خوش نامه نگاری چیز دیگری است. یادداشت گذاشتن و نامه نوشتن و آن را در کیف همسر گذاشتن یا روی در یخچال زدن تأثیری عجیب در تقویت روابط همسران دارد. چه بسا تأثیر قلم رساتر و شیرین تر از زبان است. برخی همسران توان گفتن کلمات عاشقانه را کم تر دارند از این رو نامه نگاری از بهترین روش ها برای این دسته افراد است. باید توجه داشت که نامه نگاری مختص به مسافرت و نامه چند صفحه ای نیست. بلکه گاهی چند جمله عاشقانه طوفانی از مهر و محبت در دل همسر به پا می کند.

امام صادق (علیه السلام) درباره نوع معاشرت و زیارت با نزدیکان می فرماید:

ص: ۷۲

۱- همان، ج ۶، ص ۵۱۲.

۲- سعدی.

«مهربانی و دوستی بین برادران دینی، در وطن به دیدار یکدیگر رفتن و در سفر به نامه نوشتن برای یکدیگر است»^(۱).

همچنین امام صادق (علیه السلام) جواب نامه را همچون سلام واجب می دانند:

«رَدُّ جَوَابِ الْكِتَابِ وَاجِبٌ كَوُجُوبِ رَدِّ السَّلَامِ؛ جواب دادن نامه همچون جواب دادن به سلام، واجب است»^(۲).

زیباترین درسی که از این حدیث نورانی به دست می آوریم آن است که همسر نیز می بایست پاسخ نامه ها را بی جواب نگذارد و دست به قلم شود چندجمله ای عشق و محبت خودش را بر قلم جاری کند.

سفر با همسر

در ضرب المثلی چنین می خوانیم: «آب که یکجا بماند می گندد»^(۳).

همسری که اهل گردش و تفریح نباشد روح خودش را خشک و کسل، اهالی خانه را خشکبار و محیط خانه را به نمک زار تبدیل می کند. برای رهایی از این حالت ناخوشایند، با همسران به مسافرت ها بروید. نیازی نیست با هزینه های سنگین سفر به کوه های قاف را انتخاب کنید. اگر برنامه ماهیانه داشته باشید سفر به روستاهای نزدیک و کوتاه بهترین نشانه ابراز علاقه به اوست.

ص: ۷۳

۱- «التَّوَّاصُلُ بَيْنَ الْإِخْوَانِ فِي الْحَضَرِ التَّرَاوُرُ وَ فِي السَّفَرِ التَّكَاتُّبُ». الکافی، ج ۲، ص ۶۷۰.

۲- همان، ج ۲، ص ۶۷۰.

۳- داستان نامه بهمنیاری، ص ۷.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حدیثی کاربردی و زیبا می فرماید:

«إِذَا أُعْصِرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَخْرُجْ وَلَا يَغْتُمْ نَفْسَهُ وَ أَهْلَهُ؛ زَمَانِي كَهَ يَكِي از شما دچار عُسْرَت و تنگدستی شد به سفر برود و خود و خانواده اش را افسرده و غمگین ننماید.»^(۱)

درخت اگر متحرک شدی ز جای به جای

نه جُور اِره کشیدی و نه جفای تبر^(۲)

نیز رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نشانه جوانمردی در سفر را چنین بیان می فرمایند:

«سه خصلت در سفر نشانه ی مِروّت و جوانمردی است: توشه و سازوبرگ خود را در اختیار همسفران قرار دادن، اخلاق و رفتار خوش داشتن و اهل مزاح و شوخی های خالی از گناه بودن»^(۳).

در مثلی دیگر چنین می خوانیم: «دنيا دیدن، به از دنیا خوردن است»^(۴).

مقصود این است که دنیا را دیدن و گشت و گزار کردن بهتر از اینکه مال و ثروت دنیای را بخوری.

ص: ۷۴

۱- . تهذيب الاحكام، ج ۶، ص ۳۲۹؛ وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۲۳.

۲- . انوری، قصیده ۷۲.

۳- . «ثَلَاثٌ مِنَ الْمَرْوَةِ فِي السَّفَرِ: بَدَلُ الزَّادِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمِزَاحُ فِي غَيْرِ الْمَعَاصِي». الخصال، ج ۱، ص ۳۲۴.

۴- . امثال وحکم دهمخدا، ج ۲، ص ۸۲۸.

ضرب المثل بسیار جالب و زیبایی است که بیانگر مکمل بودن زن و شوهر است:

«دو تا در را که پهلوی هم می گذارند، برای این است که به دردهم برسند»^(۱).

خدمت و کمک به همسر از مراتب بلند و عملی ابراز محبت است. زن و مرد از همان آغاز تشکیل زندگی به کمک و یاری هم نیاز دارند؛ و با اتحاد و همکاری می تواند بنیان خانواده را بسازند و به آن استحکام دهند.

زن و شوهر، چو به هم یار شدند

خانه ای خوب خریدار شدند^(۲)

درباره آثار و برکات کمک کار و خادم همسر بودن پیامبر مهربانی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) خطاب به مولی امیرالمؤمنین (علیه السلام) می فرماید: «يَا عَلِيُّ مَنْ لَمْ يَأْنِفْ مِنْ خِدْمَةِ الْعِيَالِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لِلْكَبَايِرِ وَ يُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَ مُهُوِّرُ الْخُورِ الْعَيْنِ وَ تَزِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ وَ الدَّرَجَاتِ؛ ای علی! آنکه خدمت به همسر را برای خود عار نداند، این کار كفاره گناهان کبیره اش و خاموش کننده آتش خشم پروردگار جبار بوده و صدق ازدواج او با حورالعین و موجب زیادی خوبی ها و علو درجات است»^(۳).

ص: ۷۵

۱- همان، ج ۲، ص ۸۳۱.

۲- ملک الشعراء بهار.

۳- بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۲.

حضرت (صلی الله علیه و آله) در ادامه همان روایت خطاب به امیرالمؤمنین (علیه السلام) خدمت به خانواده را اخلاق انسان های مؤمن راستین و شهدا و کسانی می داند که خداوند برای ایشان خیر دنیا و آخرت و خوش عاقبتی را اراده کرده است (۱).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در بیان دیگری می فرماید:

«هر زنی در خانه شوهر، برای اصلاح، چیزی را جابجا کند خدای عزوجل به او نظر کند و هر که خدا به او نظر کند عذابش نکند» (۲).

تقسیم کار

دست، دست را می شوید هر دو برمی گردند رو را می شوید. (۳)

(کار از اتحاد و هم پستی بهتر پیش می رود.)

اگرچه یاری و کمک رسانی به همسر نشانه کمال و عزت انسانی است و در کانون خانواده قاعده «هرکسی کار خودش و بار خودش» حاکم نیست. بلکه سعادت و خوشبختی خانواده با حمایت و یاری رسانی به هم صورت می گیرد. درعین حال، تقسیم کار، سختی ها و مسائل زندگی را هموار می سازد و اعتماد و آرامش همسر به زندگی را چندین برابر می گرداند.

ص: ۷۶

-
- ۱- . يَا عَلِيُّ لَا يَخْدُمُ الْعِيَالُ إِلَّا صَدِيقٌ أَوْ شَهِيدٌ أَوْ رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۲.
 - ۲- . «أَيُّمَا امْرَأَةٍ رَفَعَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا شَيْئًا مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ تُرِيدُ بِهِ صِلَاحًا نَظَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهَا وَ مَنْ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهَا لَمْ يُعَذِّبْهُ». امالی (صدوق)، مجلس ۶۴، ح ۷، ص ۴۱۱.
 - ۳- . کتاب کوچه، ج ۵، ص ۱۰۹۵.

حضرت امام باقر (علیه السلام) درباره رویه حضرت امام امیرالمؤمنین (علیه السلام) و فاطمه زهرا (علیها السلام) در تقسیم کار در خانه و بیرون از خانه چنین می فرمایند:

« إِنَّ فَاطِمَةَ (علیها السلام) ضَمِنَتْ لِعَلِيٍّ (علیه السلام) عَمَلَ الْبَيْتِ وَالْعَجِينَ وَالْخُبْزَ وَقَمَّ الْبَيْتِ وَضَمِنَ لَهَا عَلِيٌّ (علیه السلام) مَا كَانَ خَلْفَ الْبَابِ ثَقُلَ الْحَطَبِ وَأَنْ يَجِيءَ بِالطَّعَامِ؛ فاطمه (علیها السلام) کار خانه و خمیر کردن و نان پختن و نظافت خانه را بر عهده گرفت و علی (علیه السلام) کارهای بیرون خانه و آوردن هیزم و مواد خوراکی را عهده دار شد» (۱).

مدارا

آب، راه خودش را باز می کند (۲).

(آدم اهل مدارا و سازش به هدفش می رسد).

زندگی زناشویی، محل تلاقی دو انسان عاشق است. خواه ناخواه در زندگی مشترک اختلاف سلیقه ها پیش خواهد آمد. ازاین رو بهترین کلید برای حل مسائل، رفق و نرمی و مدارا است.

به شیرین زبانی و لطف خوشی

توانی پیلی به مویی کشی (۳)

پنجمین پیشوای شیعیان امام باقر (علیه السلام) درباره تحمل و مدارای مرد با همسرش می فرمایند:

ص: ۷۷

۱- . تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۷۱.

۲- . امثال وحکم دهمخدا، ج ۱، ص ۱۰.

۳- . سعدی.

«هرکس یک کلمه ناگوارِ زنش را تحمل کند، از جهنم نجات یافته و بهشت بر او واجب می شود»^(۱).

با همسرمان مدار کنیم و چشم بر عیوب و ضعف های او ببندیم؛ در بسیاری موارد، چون عاشقی همه چیز او را خوب و زیبا ببینیم. خود را به جای وی بگذاریم و او را در وضعیتی که قرار گرفته ببینیم. طبیعی است که هدف از مدارا کردن با همسر، موفقیت هر چه بیش تر مدیریت زندگی و گرم تر شدن خانواده است. از این رو اگر مدارا کردن با همسر موجب توجه برخی کارهای نادرست و نابجای همسر باشد در این صورت توصیه نمی شود. امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرماید:

«فَدَارِهَا عَلَى كُلِّ حَالٍ وَ أَحْسِنِ الصُّحْبَةَ لَهَا فَيَصْفُو عَيْشُكَ؛ همیشه و در همه حال با همسرت مدارا کن و با او به نیکی معاشرت نما تا زندگی ات باصفا و فرح زا شود»^(۲).

از آثار مدار کردن می توان به آسان شدن جریان زندگی، کاهش تنش ها، احساس آرامش و امنیت، پرهیز از کینه ورزی، تداوم محبت و علاقه، موفقیت،... نام برد^(۳).

ص: ۷۸

۱- «مَنْ احْتَمَلَ مِنْ امْرَأَتِهِ وَ لَوْ كَلِمَةً وَاحِدَةً اَعْتَقَ اللَّهُ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ وَ اَوْجَبَ لَهُ الْجَنَّةَ». مکارم الاخلاق، ص ۲۱۶.

۲- من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۹۲.

۳- تصنیف غررالحکم و درر الکلم، حدیث ۴۹۷۵ تا ۴۹۹۷.

در حد و توان همسرمان از وی توقع و انتظار داشته باشیم. هنگامی که شوهر در تنگنای اقتصادی است همسر نیز شایسته است مراعات کند و از لوازم غیرضروری چشم پوشی کند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با اشاره به آثار و پیامدهای شوم توقع بی جا و نادرست از همسر می فرماید:

«هر زنی که حال شوهرش را مراعات نکند و او را بر کاری که توان انجامش را ندارد و فوق طاقت اوست وا دارد، پروردگارش هیچ حسنه ای را از نمی پذیرد و خداوند را در حالی دیدار خواهد کرد که خشم و غضب الهی گریبان گیر وی است»^(۱).

زندگی امام علی (علیه السلام) و فاطمه زهرا (علیها السلام) نیز نمونه بسیار گویا و عبرت آموز است. آن دو بزرگوار نهایت ادب و احترام را به یکدیگر ابراز می داشتند. به کمترین امکانات زندگی قانع بودند و از هم درخواست چندانی نداشتند. به همین سبب، این دو بزرگوار از اینکه همسر خود را به زحمت و تکلیفی وادار کنند شرم داشتند.

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) ضمن بیان گزارشی از نوع رفتارشان با همسر بزرگوارشان، در پاسخ به سؤال همسرشان که چرا از من درخواست نکردی، می فرماید:

ص: ۷۹

۱- «أَيُّمَا امْرَأَةٍ لَمْ تَرْفُقْ بِزَوْجِهَا وَ حَمَلَتْهُ عَلَى مَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ وَ مَا لَا يُطِيقُ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا حَسَنَةً وَ تَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَلَيْهَا غَضَبَانُ». کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۶.

«فَقَالَتْ: يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنِّي لَأَسْتَحْيِي مِنَ إِلَهِي أَنْ تُكَلِّفَ نَفْسَكَ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ؛ يَا أَبَا الْحَسَنِ، مَنْ از پروردگارم شرم دارم که از تو بیشتر از توان انتظار داشته باشم» (۱).

چیزی که انسان را دارای روح بلندی کرده و او را نسبت به داشته های حتی اندک راضی و قانع می سازد، داشتن روح رضایتمندی و قناعت است. در این صورت سطح توقع انسان محدود شده و انسان به خود اجازه نمی دهد تا جز در مواقع ضروری و لازم، از دیگران درخواست و تقاضا نماید. این نوع انسان ها، به دلیل حس رضایت خاطری که دائماً دارند، همیشه در آرامش خاصی گذران عمر داشته و از زندگی با دیگران لذت می برند. از سفارش های لقمان حکیم به فرزندش چنین نقل شده است:

«أَفْنَعْ بِقَسَمِ اللَّهِ لَكَ يَصِفُ عَيْشُكَ؛ به آنچه خدا قسمت تو کرده است، قانع باش تا زندگی ات باصفا شود» (۲).

گوش دادن به سخن همسر

گوش دادن خوب به سخنان همسر باید با نشان دادن چهره ای شاد و با نگاه محبت آمیز، با تکان دادن سر و پاسخ دادن های به جا همراه باشد. خوب است کلماتی را به کار ببرید که نشانگر ذوق و اشتیاق شما به گوش دادن است. همانند

ص: ۸۰

۱- بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۱۰۳.

۲- بحارالانوار، ج ۱۳، ص ۴۲۰.

(چه جالب! واقعاً! عجیب! دیگه چی؟)، در حین صحبت همسر سؤالاتی پرسید که نشان دهد شما به خوبی گوش می دهید.

در هنگام گوش دادن از تماس تلفنی، تماشای تلویزیون، به کار بردن کلماتی که کسل کننده (چقدر حرف می زنی! تمام نشد!) پرهیز شود. از ذهن خوانی و حدس زدن پرهیزید. اجازه بدهیم همسرمان کاملاً سخنش را به پایان برساند.

از ویژگی های بارز و جالب رسول خدا خوب گوش دادن به مخاطب خود بوده است. در این زمینه امام حسن مجتبی (علیه السلام) می فرماید:

«کسی که {با رسول خدا (صلی الله علیه و آله)} سخن می گفت، به او گوش می دادند تا سخنش به پایان برسد»^(۱).

امیر مؤمنان (علیه السلام) می فرماید: «از بزرگواری و آقایی است که انسان برای گوش سپردن به شکوی و ناله دردمند، تحمل و صبر داشته باشد»^(۲).

این کلام نورانی به این حقیقت اشاره دارد که خوب گوش دادن به دیگران مایه سروری و آقایی می شود و اگر در خانواده و به ویژه نسبت به سخنان همسر باشد، کانون خانواده را گرم و صمیمی نگه می دارد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در نکوهش قطع کلام دیگران می فرماید:

ص: ۸۱

۱- «مَنْ تَكَلَّمَ، أَنْصَتُوا لَهُ حَتَّى يَفْرَغَ». معانی الاخبار، ص ۸۳.

۲- «مِنْ السُّؤْدِدِ الصَّبْرُ لِاسْتِمَاعِ شَكْوَى الْمَلْهُوفِ». تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۱۰۳۶۲.

«مَنْ عَرَّضَ لِإِخِيهِ الْمُسْلِمِ الْمُتَكَلِّمِ فِي حَدِيثِهِ فَكَأَنَّمَا خَدَشَ وَجْهَهُ؛ هَر كَس كَلَامَ بَرَادِرِ مُسْلِمَانِش رَا كِه دَر حَالِ سَخْنِ كُفْتَنِ اسْت. قَطْع كَنْد مَانْد اَيْن اسْت كِه رُوي او رَا خِرَاشِيدِه اسْت» (۱).

پس از تمام شدن صحبت بهتر است برای تقویت و تشویق همسر خویش چنین گفته شود: «متشکرم که به حرف هایم گوش دادی»، «حرف های زیادی برای گفتن داشتم، اینک حالم بهتر شده است»، «حالا احساس بهتری دارم»، «باید این حرف ها را با تو در میان می گذاشتم»، «از این که کمک کردی تا حرفم را بزنم، از تو متشکرم» (۲).

آراستگی

آرایش و زیبایی هم در آقایان هم در بانوان، افزون بر عفت و پاک دامن‌ی در زن و شوهر، موجب انس، الفت، عشق و علاقه بیشتر همسران به یکدیگر می شود. علاقه به زیبایی جزء فطرت آدمی است و ذات انسان به دنبال خوشگلی و خوش تیی است و به هر چه و هر کس که آراسته و مرتب باشد علاقه و میل دارد. از این رو همسران باید با بهترین وضع ظاهری جلوی همسر خود ظاهر شوند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ضمن نکوهش درهم ریختگی برخی همسرانشان و ژولیده بودن ایشان، خطاب به یکی از ایشان می فرمود:

ص: ۸۲

۱- الکافی، ج ۲، ص ۶۶۰.

۲- معماری عشق پایدار، ص ۲۳۴.

«يَا لِي أَرَاكِ شَعْنَاءَ مَرْهَاءَ سِلْتَاءٍ؟ چرا تو را ژولیده مو می بینم و در اثر نکشیدن سرمه، چشمت سفید شده است و چرا خضاب (۱) نمی کنی؟» (۲).

شخصی گوید به دیدار امام رضا (علیه السلام) شرفیاب شدم و دیدم محاسن شریفشان رنگ شده است. گفتم: فدایتان شوم، شما نیز خضاب (رنگ) کردید! حضرت فرمود:

«آری، رنگ کردن محاسن ثواب دارد. آیا نمی دانید خضاب کردن شوهر بر عفت و پاک دامن همسرانش می افزاید؟ آیا تو دوست داری وقتی بر همسرت وارد می شوی، او همان گونه که پیش از این و هنگام ترک کردنش دیده بودی، باشد؟ گفتم: نه. حضرت فرمود: همسرت نیز چنین است.» (۳).

همچنین امام باقر (علیه السلام) می فرمایند:

«زن ها دوست دارند مردها را همان گونه آراسته ببینند که مردها دوست دارند زن ها را آن گونه آراسته ببینند.» (۴).

شخصی به امام رضا (علیه السلام) گفت: شما خضاب کرده اید! حضرت فرمودند:

ص: ۸۳

۱- . خضاب، رنگ کردن موی سروصورت و نیز دست و پا با موادی نظیر حنا است.

۲- . بحارالانوار، ج ۴۲، ص ۱۷۴، باب ۱۲۴.

۳- . عَنْ ذُرْوَانَ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّانِي (علیه السلام) فَإِذَا هُوَ قَدْ اخْتَضَبَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَدْ اخْتَضَبْتَ فَقَالَ نَعَمْ إِنْ فِي الْخَضَابِ لَأَجْرٌ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ التَّهْنِئَةَ تَزِيدُ فِي عَفِّ النِّسَاءِ أَيْسِرُكَ أَنَّكَ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَرَأَيْتَهَا عَلَى مِثْلِ مَا تَرَكَ عَلَيْهِ إِذَا لَمْ تَكُنْ عَلَى تَهْنِئَةٍ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ ذَاكَ. مكارم الاخلاق، ص ۷۹.

۴- . «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: النِّسَاءُ يُحِبُّنَ أَنْ يَرَيْنَ الرَّجُلَ فِي مِثْلِ مَا يُحِبُّ الرَّجُلُ أَنْ يَرَى فِيهِ النِّسَاءَ مِنَ الزَّيْنَةِ». مكارم الاخلاق، ص ۸۰.

«آری، با حنا و گیاه و سِمه خضاب کردم. آیا نمی دانی که خضاب ثواب دارد؟ زن (همسرت) دوست دارد تو را همان گونه، آماده و آراسته ببیند که تو دوست داری او را همان گونه، آراسته ببینی، بدون شک بسیاری از زنان دامن عفتشان آلوده شده و علت خروج آنان از دایره عفاف و آلوده شدنشان به مفاسد و فجور چیزی نیست جز اینکه شوهرانشان خود را برای آنان کمتر آراستند.» (۱).

همنشینی

از خودم بوی تو می آید و این نیست عجب

هر چه را با گُل و با مُشک نهی، گیرد بو (۲)

جلسه پاک سازی را جزء برنامه های مستمر زندگی قرار دهید. در آن جلسه از خوبی ها، نیکی ها، زحمت و رحمت های که برای شما انجام داده تقدیر و تشکر کنید و مسائلی که در طول هفته باعث ناراحتی و کدورت شده را مطرح و از آن عذرخواهی و یا گره آن ها را باز کنید. نگذارید مسئله ای بدون جواب باقی بماند چرا که ممکن است همین مسائل کوچک تبدیل به کوهی از کدورت شود. پیامبر خوبی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

ص: ۸۴

۱- الْحَسَنُ بْنُ جَهْمٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ مُوسَى (عليه السلام) خَضَبْتَ قَالَ نَعَمْ بِالْحِنَاءِ وَالْكَتَمِ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ فِي ذَلِكَ لَأَجْرًا إِنَّهَا تُحِبُّ أَنْ تَرَى مِنْكَ مِثْلَ الَّذِي تُحِبُّ أَنْ تَرَى مِنْهَا يَعْنِي الْمَرْأَةُ فِي التَّهْنِئَةِ وَلَقَدْ خَرَجَنَ نِسَاءٌ مِنَ الْعَفَافِ إِلَى الْفُجُورِ مَا أَخْرَجَهُنَّ إِلَّا قَلَّةٌ تَهْنِئُوا أَزْوَاجَهُنَّ. مكارم الاخلاق، ص ۸۱.

۲- . سیف فرغانی.

«جُلُوسُ الْمَرْءِ عِنْدَ عِيَالِهِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ اعْتِكَافٍ فِي مَسْجِدٍ هَذَا؛ نَشِئْتَنَ مَرْدَ نَزْدِ زَنِّ وَفَرْزَنْدَشْ، نَزْدِ خُداوَنْدِ مَتَعَالَى
از اعتكاف در این مسجد من محبوب تر است» (۱).

اساساً هم نشینی با همسر برای طرفین، به ویژه اگر فنون و شگردهای هم نشینی را بلد باشند بسیار مفید و تأثیرگذار است. مطالعه این روش ها و فنون رفتاری و گفتاری برای هم نشینی و هم صحبتی که در برخی منابع و کتب مربوط به خانواده و همسران جمع آوری شده است، به شدت برای همسران جوان توصیه می شود.

ادب در رفتار

ادب خرجی ندارد ولی همه چیز را می خرد (۲).

رعایت ادب در زندگی خانوادگی از اصول و پایه های خانواده است. ادب نتیجه تربیت درست و نشان وجود فضایل اخلاقی است. برترین شاخص برای قضاوت افراد درباره شخصیت انسان، همین ادب و نزاکت اوست. همسران با ادب هیچ گاه باهم پرخاشگری نمی کنند و از به کار بردن واژه های رکیک و ناپسند دوری می جویند. ایشان همدیگر را بانام های نیک و لقب های شایسته صدا می زند و حریم خود و خانواده را حفظ می کنند. در متون تاریخی و حدیثی

ص: ۸۵

۱- مجموعه ورام، ج ۲، ص ۱۲۲.

۲- داستان نامه بهمنیاری، ص ۷۳.

درباره برخورد مؤدبانه و کریمانه حضرت امام حسن مجتبی (علیه السلام) با کنیزی که به ایشان دسته گلی را هدیه داده بود چنین نقل شده است:

«یکی از کنیزان امام حسن (علیه السلام) دسته گلی به ایشان تقدیم کرد. امام به او فرمود: تو در راه خدا آزادی! دلیل این کارشان را پرسیدم. فرمود: خداوند، ما را [این گونه] ادب آموخته است، آنجا که {در قرآن کریم} می گوید: «و چون احترام شدید، به بهتر از آن، پاسخ گوید» و بهتر از هدیه او، آزادی او بود!» (۱).

همچنین امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

«لَا يَزَالُ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يُورِثُ أَهْلَ بَيْتِهِ الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ الصَّالِحَ حَتَّى يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ جَمِيعًا؛ مؤمن همواره خانواده خود را از دانش و ادب شایسته بهره مند می سازد تا همه آنان را وارد بهشت کند.» (۲).

البته باید توجه داشت که ارتباط نزدیک و صمیمی همسران نباید موجب زیر پا گذاشتن آداب و نادیده گرفتن حریم ادب و احترام شود.

دست پر به خانه آمدن

از محبت سنگ روغن می شود

بی محبت موم آهن می شود

ص: ۸۶

۱- «حَيْثُ حَارِيَّةٌ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بِطَاقَةٍ رِيحَانٍ فَقَالَ لَهَا أَنْتِ حُرَّةٌ لَوْ جِئَ اللَّهُ فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ أَذَبْنَا اللَّهُ تَعَالَى فَقَالَ «إِذَا حُسِّنَ بِتَحِيَّهِ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا» {نساء/۸۵} وَ كَانَ أَحْسَنَ مِنْهَا إِعْتَاقُهَا». مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۱۸.

۲- دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۸۲.

از محبت حُزن شادی می شود

وز محبت غول هادی می شود^(۱)

دست پر به خانه برگشتن جزء رفتاری است که خداوند آن را دوست دارد و لازمه این کار سعی و تلاش مرد در بیرون از خانه است. هدف از این رفتار خوشحال کردن خانواده است و چه بسا با کوچک ترین خرید دل و قلب همسر شاد گردد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در اهمیت این موضوع می فرماید:

«خدای عزوجل اخلاق بنده ای را دوست دارد که وقتی از بازار برمی گردد چیزی در آستینش داشته باشد و برای خانواده اش بیاورد و آنان را با آن خوش حال سازد که خداوند، به وسیله آن بنده، بر ملائک مباهات می کند.»^(۲)

استقبال و بدرقه

از محبت نیش نوشی می شود

وز محبت شیر موشی می شود

از محبت سُقم صحت می شود

وز محبت قهر رحمت می شود^(۳)

از زیباترین روش های عملی ابراز عشق، به هنگام ورود یا خروج همسر، پیشواز و بدرقه کردن است؛ که لازمه آن توجه به شخصیت و ارزش همسر است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در بیانی شیوا می فرمایند:

ص: ۸۷

۱- . مولوی.

۲- . «إن الله عزو جل لیحب الرجل من خلقه اذا انصرف من سوقه فیاخذ شیئاً فی کُمه لعیاله فیفرحوا به فیباهی الله به الملائکه». الفردوس، ج ۱، ص ۱۶۸. به نقل از رضایت زناشویی، ص ۲۰۸.

۳- . مولوی.

«حَقُّ الرَّجُلِ عَلَى الْمَرْأَةِ... أَنْ تَسْتَقْبِلَهُ عِنْدَ بَابِ بَيْتِهَا فَتَرْحَّبَ بِهِ؛ حَقُّ مَرَدٍ بِرِزْنِ أَنْ اسْتَبَدَّ بِهَنْكَامٍ وَرُودِ مَرَدٍ بِهَنْكَامٍ؛ تَا جَلُوى در به استقبال او برود و به او خوش آمد بگوید» (۱).

در منابع تاریخی درباره برکات استقبال و بدرقه همسر توسط همسر از زبان مبارک رسول مکرم اسلام چنین نقل شده است:

مردی خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرضه کرد: همسری دارم که هنگام ورودم به خانه به پیشوازم می آید و زمان خروج مرا بدرقه و همراهی می کند. هرگاه مرا اندوهگین می بیند می گوید: «نگرانی تو از چیست؟ اگر اندوه تو برای رزق و روزی است که نگران مباش؛ چرا که غیر تو (خداوند) تدارک آن را پذیرفته است و اگر نگران آخرت خویشی، (البته اندوه مبارکی است) خداوند بر اندوه تو بیفزاید». رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خطاب به آن مرد فرمودند: «بی شک خداوند کارگزارانی دارد و همسر تو یکی از کارگزاران خداوند است و اجرای برابر با نصف پاداش شهدا را دارد» (۲).

استمرار این عمل، رابطه محبت آمیز زن و مرد و علاقه ایشان به خانه و خانواده را بیش تر و عمیق تر می کند. به گونه ای که وقتی برای مدتی کوتاه بیرون از خانه به

ص: ۸۸

۱- مکارم الاخلاق، ص ۲۱۴.

۲- . حِیَاءُ رَجُلٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ إِنَّ لِي زَوْجَةً إِذَا دَخَلْتُ تَلَقَّيْنِي وَإِذَا خَرَجْتُ شَيَّعَتْنِي وَإِذَا رَأَيْتَنِي مَهْمُومًا قَالَتْ مَا يَهْمُكَ إِنْ كُنْتَ تَهْتَمُّ لِرِزْقِكَ فَقَدْ تَكْفَلَ لَكَ بِهِ غَيْرُكَ وَإِنْ كُنْتَ تَهْتَمُّ بِأَمْرِ آخِرَتِكَ فَرَادَكَ اللَّهُ هَمًّا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِنَّ لِلَّهِ عُمَّالًا وَهَيْدَةً مِنْ عُمَّالِهِ لَهَا نِصْفُ أَجْرِ الشَّهِيدِ. كتاب من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۳۸۹.

کاری سرگرم باشد، هر چه زودتر درصدد بازگشت به خانه است تا در کنار همسر و دیگر اعضای خانواده آرام گیرد و تجدید قوا کند.

برای پیشواز و بدرقه آثاری بسیاری شمرده اند از جمله می توان به این موارد اشاره کرد:

نجات از انواع رنج ها و خستگی های روحی و روانی، آرامش و اطمینان خاطر همسران، دل بستگی بیشتر همسران به زندگی؛ استحکام بنیان خانواده، الگو گرفتن فرزندان از این رفتار پسندیده، افزایش و تعمیق روابط عاشقانه همسران و خشنودی و رضامندی خداوند و...

مدیریت خواسته ها

تو خاکی، چو آتش مشو تندوتیز(۱)

روابط زناشویی فراز و نشیب های بسیار دارد؛ و آنچه اهمیت دارد رعایت حقوق دیگران است. از این رو لازم است همسران چنان ادب و احترام متقابل را مراعات کنند که هیچ گاه یکدیگر را به خشم نیاورند و در قبال خواسته های معقول و منطقی طرف مقابل، نافرمانی نکنند.

امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فضای حاکم بر زندگی خویش با حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) را چنین گزارش می کند: «فَوَاللَّهِ مَا أَغْضَبْتُهَا وَلَا أَكْرَهْتُهَا عَلَى أَمْرٍ حَتَّى قَبَضََهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ وَلَا أَغْضَبْتُنِي وَلَا عَصَتْ لِي أَمْرًا وَلَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنَكِّشُ عَنِّي الْهُمُومُ وَالْأَحْزَانُ؛

ص: ۸۹

به خداوند سوگند، تا زمانی که زهرا (علیها السلام) زنده بود او را در امری خشمگین نکردم و بر هیچ کاری وادارش نساختم. فاطمه (علیها السلام) نیز مرا هیچ گاه خشمناک نساخت و در هیچ امری مرا نافرمانی نکرد فاطمه در زندگی با من چنان بود که وقتی به چهره مبارکش نگاه می کردم. همه غم ها و غصه ها از قلبم پاک می شد.»(۱).

رفع غم و غصه

چهره و برخورد مناسب و شاد داشتن خود نوعی ابراز محبت است. از نکات ارزنده و جالب توجه ی زندگانی حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) با حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) همین نکته است؛ که حضرت علی (علیه السلام) رفتار حضرت زهرا (علیها السلام) را چنین توصیف می کند:

«وَلَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنَكِّشُ عَنِّي الْهُمُومُ وَالْأَخْزَانُ؛ فاطمه در زندگی با من چنان بود که وقتی به چهره مبارکش نگاه می کردم. همه غم ها و غصه ها از قلبم پاک می شد.»(۲).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به اهمیت این مسئله چنین بیان داشته اند:

ص: ۹۰

۱- بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۱۳۴.

۲- کشف الغمه، ج ۱، ص ۳۶۳.

«مرد مسلمان پس از اسلام فایده ای برتر و والاتر از همسری مسلمان به دست نیاورده است که هرگاه به او می نگرد سراسر وجودش از شادی و سرور لبریز می گردد» (۱).

و بالاخره امام مهربانی ها حضرت رضا (علیه السلام) می فرمایند: «مَا أَفَادَ عَبْدٌ فَائِدَةً خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ صَالِحٍ إِذَا رَأَاهَا سَرَّتْهُ؛ برای مرد هیچ چیز بهتر از زن شایسته نیست که هرگاه شوهرش او را ببیند، شاد گردد» (۲).

عدم تجسس

برای اینکه زندگانی خوشی داشته باشید از برخی سؤالات از همسران چشم پوشی کنید. نیازی نیست تمام جزئیات رفت و آمد همسران را زیر ذره بین بگیرد و بازجویی کنید. برای هر انسانی رخدادهایی روی می دهد که شخص در آن دخالتی ندارد. پشت ترافیک ماندن و دیر رسیدن، خرابی گوشی تلفن و... صدها مشکل دیگر.

مرا بیشتر دوست داری یا مادرت؟ چند تا خواستگاری داشتی؟ قبل از ازدواج با من به چه کسی علاقه داشتی؟ چرا تلفن را جواب ندادی؟ چرا دیر آمدی؟ چرا این قدر می خوابی؟ چقدر پول خرج کردی؟ چرا جواب خواهرت را ندادی؟ و...

ص: ۹۱

۱- «مَا اسْتَفَادَ امْرُؤٌ مُسْلِمٌ فَائِدَةً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجِهِ مُسْلِمَةٍ تَسُرُّهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا». الکافی، ج ۵، ص ۳۲۷.

۲- همان، ج ۵، ص ۳۲۷.

با این دسته از سؤالات عشق و علاقه خود را به همسر از بین می برید و مانع خوشبختی و شادکامی خانواده می گردد.

قرآن مجید در این باره می فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ؛ اَي كسانی که ایمان آورده اید! از چیزهایی نپرسید که اگر برای شما آشکار گردد. شمارا ناراحت می کند».(۱)

ص: ۹۲

بخش دوم: محبت ورزشی غیر مستقیم

اشاره

ص: ۹۳

شاید زیاد اتفاق افتاده باشد که ما رفتارهایی را نسبت به افرادی که به ایشان علاقه داریم انجام می دهیم. ظاهر و گونه ی رفتار طوری نیست که به طور مستقیم پیام محبت آمیزی از آن برداشت شود؛ اما اگر به خوبی تحلیل و بررسی شود، منشأ شکل گیری آن رفتار نسبت به دیگری محبت و علقه ای است که انسان نسبت به او دارد؛ مثلاً- دفاع کردن از کسی، ایشار و از خودگذشتگی به نفع دیگری، عفو و گذشت، هزینه کردن مال و یا آبرو، احترام گذاشتن به اطرافیان و افراد منتسب به طرف مقابل و نظایر آن، مواردی از رفتار انسان نسبت به دیگری است که منشأ شکل گیری و انجام آن عشق و علاقه به طرف مقابل است. این نوع ارتباط طرفینی در خانواده میان اعضای خانواده به ویژه همسران، نه تنها همان پیام را دارد، بلکه دارای اثرات محبت آمیز بسیار بیشتر و عمیق تری است. در این قسمت به مواردی از این نوع رفتارها اشاره می کنیم:

سلام کردن

گفت پیغمبر سلام آنگه کلام(۱).

به بیان حضرت امام باقر (علیه السلام) ، سلام نامی از نام های خداوند است(۲).

ص: ۹۴

۱- . مولوی.

۲- . قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) سَلَّمَ عَمَارٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ هُوَ فِي الصَّلَاةِ فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) إِنَّ السَّلَامَ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ. (ابن بابویه، محمد بن علی، من لا يحضره الفقيه - قم، چاپ: دوم، ۱۴۱۳ ق. ج ۱؛ ص ۳۶۸) نیز فرمودند: إِنَّ السَّلَامَ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ فَأَفْشُوهُ بَيْنَكُمْ؛ سلام، یکی از نام های خدای متعال است، پس آن را میان خود رواج دهید. مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۳۶۳.

با سلام کردن، سرآغاز صلح و صفا و صمیمیت را تقدیم می کنیم. همسران با سلام کردن به همدیگر و پیش کش کردن چنین کلامی مقدس و چنین دعایی پرمغز، به یقین بهترین شیوه اکرام و احترام را در قبال یکدیگر خواهند داشت.

امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در بیانی گویا می فرماید: «هرگاه یکی از شما به منزل خود وارد می شود باید به خانواده اش سلام کند و بگوید: «السَّلَامُ عَلَیْکُمْ» سلام و درود بر شما (اهل خانه)» (۱).

حضرت (علیه السلام) نیز در رهنمودی سازنده می فرماید:

«عَوِّذْ لِسَانَکَ لَیْنِ الْکَلَامِ وَ بَذَلِ السَّلَامَ یَکْثُرُ مُحِبُّوْکَ وَ یَقِلَّ مُبْغِضُوْکَ؛ زبانت را به نرم و لطیف گویی و سلام کردن عادت بده تا دوست دارانت زیاد و دشمنانت اندک گردند» (۲).

پند و اندرز

اگر شخصی را دوست بداری برایش دل می سوزانی و بهترین را برایش برمی گزینی. آنگاه اگر برای وی احساس خطر کنی و یا منفعتی از وی را در خطر بینی، بی شک وی را از آن نجات داده و یا هشدارهای لازم را به وی خواهی داد. حضرت امام صادق (علیه السلام) در پاسخ به این پرسش که چگونه مردان باید خانواده را از عذاب حفظ کنند، فرمودند:

ص: ۹۵

۱- «إِذَا دَخَلَ أَحَدُکُمْ مَنْزِلَهُ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ یَقُولُ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ». الخصال، ج ۲، ص ۲۶۲.

۲- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۹۴۶.

«به کارهای نیک امرشان کنید و از اعمال زشت نهی شان نمایید، در این صورت شما وظیفه خود را انجام داده اید و اگر آنان به توصیه شما توجهی نکنند بر عهده شما نخواهد بود» (۱).

امام علی (علیه السلام) در تعریف دوست خدایی و حقیقی می فرماید:

«أَخُوكَ فِي اللَّهِ مَنْ هَدَاكَ إِلَى رَشَادٍ وَ نَهَاكَ عَنْ فَسَادٍ وَ أَعَانَكَ إِلَى إِصْلَاحٍ مَعَادٍ؛ برادر خدایی تو کسی است که تو را به سوی هدایت راهنمایی کند، تو را از فساد بازدارد و بر اصلاح امور معاد، تو را یاری کند» (۲).

البته پند و اندرز در صورتی تأثیرگذار و مثبت است که شرایط آن نیز رعایت گردد؛ خالی از هرگونه، تهمت، تحقیر، تهدید، سرزنش و القاب ناپسند باشد. رعایت شرایط مکانی و زمانی نیز در انتقال پند و اندرز تأثیر بسزایی دارد.

احترام به دوستان همسر

احترام به دوستان همسر، نوعی ابراز عشق و علاقه به همسر است. چراکه دوستان همسر سالیانی با او مانوس بوده و رابطه ی صمیمی با وی دارند. ازاین رو احترام و تکریم آن ها، احترام به همسر است. رعایت احترام به دوستان همسر

ص: ۹۶

۱- . سَيُّلُ الصَّادِقِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا» (تحریم/۶) كَيْفَ نَقِيهِنَّ قَالَ تَأْمُرُونَهُنَّ وَ تَنْهَوْنَهُنَّ قِيلَ لَهُ إِنَّا نَأْمُرُهُنَّ وَ نَنْهَاهُنَّ فَلَا يَقْبَلْنَ قَالَ إِذَا أَمَرْتُمُوهُنَّ وَ نَهَيْتُمُوهُنَّ فَقَدْ قَضَيْتُمْ مَا عَلَيْكُمْ. (کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۴۳).

۲- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۶۹۷.

به خوبی در سیره پیامبر رحمت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) دیده می شود؛ و از جایگاه و اهمیت بالایی برخوردار است.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به کسانی که در زمان زندگی همسرشان خدیجه کبری (علیها السلام) با ایشان ارتباط دوستی و رفت و آمد داشتند، احترامی ویژه می نهادند. به طوری که حضرت در پاسخ به شخصی که در این باره از ایشان سؤال کرد چنین فرمودند:

«او (دوست حضرت خدیجه (علیها السلام)) زمان زندگی خدیجه (علیها السلام) نیز پیش من می آمد (من چون آن زمان به سبب دوستی او با خدیجه به وی احترام می کردم، اکنون نیز این کار را کردم)؛ چرا که پاسخ دادن به محبت و احترام دیگران خود نشان دهنده ایمان انسان است»^(۱).

همچنین نقل شده است:

هرگاه چیزی به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) داده می شد حضرت (صلی الله علیه و آله) می فرمود «إِذْهَبُوا بِفُلَانَةٍ فَإِنَّهَا كَانَتْ صَدِيقَهُ خَدِيجَةً؛ از آن برای فلان زن ببرید که او دوست خدیجه (علیها السلام) بود»^(۲).

و هرگاه گوسفندی را ذبح می کرد از گوشت آن برای دوستان خدیجه (علیها السلام) می فرستاد و می فرمود «إِنِّي أُحِبُّ حَبِيبَهَا؛ من دوستان خدیجه را دوست دارم»^(۳).

ص: ۹۷

-
- ۱- رُوِيَ أَنَّ عَجُوزًا دَخَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) فَأَلْطَفَهَا فَلَمَّا خَرَجَتْ سَأَلَتْهُ عَائِشَةُ فَقَالَ إِنَّهَا كَانَتْ تَأْتِينَا فِي زَمَنِ خَدِيجَةٍ وَإِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ. بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۸.
 - ۲- ادب الفرد، ص ۵۸، به نقل از سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با همسران، ص ۱۷۴.
 - ۳- الاصابه، ج ۸، ص ۱۰۳، به نقل از سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با همسران، ص ۱۷۴.

توجه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به دوستان و یاران همسرشان خدیجه کبری (علیها السلام) پس از گذشت سال ها از مرگ ایشان حاکی از احترام فوق العاده حضرت به همسرشان در زمان حیات ایشان بوده است. بی شک اگر این رویه و سیره مبارکه حضرت، در زمان حیات همسران اجرا شود دارای برکات زیادی در ایجاد الفت و محبت نسبت به همدیگر خواهد بود.

تعریف و تمجید از همسر

ابراز محبت محدود به زمان حضور همسر نیست بلکه عاشق حقیقی در زمان نبود همسرش نیز از او به خوبی و نیکی یاد می کند؛ زیرا چنین شخصی همسرش را جزئی از وجود خود دانسته و برای ایشان به شیوه ای رفتار می کند که دوست دارد با خودش رفتار شود. حتی اگر در ابتدا چنین عشق و علاقه ای در میان نباشد، با این رویه این علاقه ایجاد و یا تقویت خواهد شد. حضرت امام صادق (علیه السلام) به این حقیقت چنین اشاره فرمودند:

«در نبود برادرتان، از او، به بهترین شکلی که دوست دارید در نبودتان از شما یاد کنند، یاد کنید.»^(۱).

اساساً به بیان رسول خوبی ها حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) یاد کردن از نیکی های همسر در نبود او، خود از پیامدهای عشق و علاقه به اوست و وقتی این محبت

ص: ۹۸

۱- «اذْكُرُوا أَخَاكُمْ إِذَا غَابَ عَنْكُمْ بِأَحْسَنِ مَا تُحِبُّونَ أَنْ تُذَكِّرُوا بِهِ إِذَا غَبَّ عَنْكُمْ». الامالی (طوسی)، ص ۲۲۵، ح ۳۹۱

این گونه ابراز شود و همسر بعدها متوجه شده و این را رویه همسرش بداند، فوق العاده خرسند شده و باعث مزید علاقه متقابل خواهد بود. حضرت (صلی الله علیه و آله) در این باره می فرمایند:

«مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ مِنْ ذِكْرِهِ؛ هر کس چیزی را دوست بدارد، از آن بسیار یاد می کند»^(۱).

حفظ اسرار

لب مگشا گرچه در او نوش هاست

کز پس دیوار بسی گوش هاست^(۲) شکی نیست که: «راز بلبل گل بداند بی شکی»^(۳)

ولکن می بایست مراقب بود چراکه «هر زبان گوشی و هر گوش زبانی دارد»^(۴). پیشوای اول شیعیان حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در تجلیل از صفت برجسته رازداری، آن را بخشی از خوشبختی می دانند:

«الْكَيْتَمَانُ طَرَفٌ مِنَ السَّعَادَةِ؛ رازداری، بخشی از خوشبختی است»^(۵).

چه خوب است تا ما صندوقچه اسرار خانواده، به ویژه همسرمان باشیم. تا استحکام زندگی و استمرار آن بیمه شود. نیازی نیست هر آنچه بین همسران رخ

ص: ۹۹

۱- مجموعه ورام، ج ۱، ص ۷۴.

۲- نظامی.

۳- عطار.

۴- فوت کوزه گری، ج ۲، ص ۱۰۴۸.

۵- تحف العقول، ص ۲۲۵.

می دهد به دیگری سرایت کند. چراکه ممکن است دیگران با قضاوتی یک طرفه رأی و نظری باطل دهند و زندگی شمارا به تباهی و سیاهی نزدیک کنند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره لزوم امانت داری زن و حفظ اسرار شوهر و خانواده و نیز برکات و آثار اخروی آن برای هر کدام می فرمایند:

«وقتی زن در خانه شوهر، در حضور و غیبتش حافظ حیثیت او و اسرار خانوادگی اش باشد ... روز قیامت همچون زنان پاک دامنی خواهد بود که صورتی نورانی خواهد داشت. اگر همسر این زن، مؤمن صالحی باشد. خداوند وی را نیز همچنان همسر و همراه او باقی خواهد گذاشت، ولی اگر آن مرد، باایمان از دنیا نرفته باشد، افتخار همسری یکی از شهدای اهل بهشت از آن زن خواهد شد.» (۱).

همچنین رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در بیانی دیگر، ارزشمندی همسرانی که حافظ اسرار باشند را چنین توصیف فرمودند: «مَا اسْتَفَادَ امْرُؤٌ مُسْلِمٌ فَائِدَةً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجِهِ مُسْلِمَةٍ تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَهَا وَتَحْفَظُهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ؛ مرد مسلمان پس از اسلام فایده ای برتر و والاتر از همسری مسلمان به دست نیاورده است. همسری که هرگاه به او می نگرد سراسر وجودش از شادی و سرور لبریز می گردد. هرگاه از او

ص: ۱۰۰

۱- . إِذَا حَفِظَتْ غَيْبَتَهُ حَفِظَتْ [مَشْهَدَهُ] وَاسْتَوَتْ فِي بَيْتِهَا وَتَزَيَّنَتْ لِرَوْحِهَا وَأَقَامَتْ صِلَاتَهَا وَاعْتَسَلَتْ مِنْ جَنَابَتِهَا وَحَيْضَتِهَا وَاسْتِحَاضَتِهَا فَإِذَا فَعَلَتْ ذَلِكَ كَمَا أَنْتَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِزْرَاءَ بَوَّجِهِ مُنِيرٍ فَإِنْ كَانَ زَوْجُهَا مُؤْمِنًا صَالِحًا فَهِيَ زَوْجَتُهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا تَزَوَّجَهَا رَجُلٌ مِنَ الشُّهَدَاءِ مُسْتَدْرِكُ الْوَسَائِلِ، ج ۱۴، ص ۲۴۴، ح ۱۶۶۰۴.

چیزی را طلب می کند، از او اطاعت می کند و در غیبت شوهرش، با همه ی وجود از ناموس و مال او پاس داری می نماید»^(۱).

دعوت به علم آموزی

به دانش آموختن همسرمان کمک کنیم. او را تشویق و ترغیب کنیم که به دنبال کسب علمی باشد که مفید برای خانواده باشد. اگر در توانمان نیست؛ می توانیم محیط خانواده را برای او آماده کنیم. در اهمیت این موضوع همین بس که رسول خدا ۶ آن را در رتبه حج و جهاد در راه خدا قرار داده می فرمایند:

«هر زنی که در حج و جهاد و طلب دانش به شوهرش کمک کند، خداوند پاداشی به او می دهد که به همسر حضرت ایوب داده است.»^(۲).

همسر شایسته علم مفید و ادب را شایسته خانواده خود می داند و محیط را آماده استفاده از این مواهب الهی کرده و یا خود به آن ها تعلیم می دهد. حضرت امام صادق (علیه السلام) این امر را از فضایل و برجستگی های هر انسان مؤمنی می دانند و می فرمایند:

ص: ۱۰۱

۱- . الکافی، ج ۵، ص ۳۲۷.

۲- . «أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَعْيَانَتْ زَوْجَهَا عَلَى الْحَجِّ وَالْجِهَادِ أَوْ طَلَبِ الْعِلْمِ أَعْطَاهَا اللَّهُ مِنَ الثَّوَابِ مَا يُعْطَى امْرَأَةُ أَيُّوبَ (عليه السلام)». مكارم الاخلاق، ص ۲۰۱.

«لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُورِثُ أَهْلَ بَيْتِهِ الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ الصَّالِحَ حَتَّى يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ جَمِيعًا؛ مؤمن همواره خانواده خود را از دانش و ادب شایسته بهره مند می سازد تا همه آنان را وارد بهشت کند» (۱).

دوره‌های خانوادگی

مرا با توان و نمک خوردن است

نشستن همان مهر پروردن است (۲)

روز جمعه و ایام تعطیلی را روز خاصی قرار دهید. سعی کنید تمامی اعضای خانواده دورهم جمع شوند دورهم بودن برکات فراوانی دارد. جدا از اینکه محبت‌ها و پیوندها را قوی تر می کند بسیاری از مشکلات آشکار و پنهان خانواده ها نیز حل می شود.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باب اهمیت این موضوع حتی دستورالعملی نیز بیان می فرمایند:

«أَطْرِفُوا أَهْلَ بَيْتِكُمْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ بِشَيْءٍ مِّنَ الْفَاكِهَةِ أَوْ اللَّحْمِ حَتَّى يَفْرَحُوا بِالْجُمُعَةِ؛ خانواده تان را در هر جمعه، با مقداری میوه یا گوشت، دورهم جمع کنید تا این که در این روز، خوش حال باشند» (۳).

ص: ۱۰۲

۱- . دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۸۲.

۲- . فردوسی.

۳- . الکافی، ج ۶، ص ۲۹۹.

چه بسا کسانی که به عشق همسرشان صبر می کنند تا با یکدیگر و بر سر یک سفره غذا بخورند؛ و این گونه عشق و علاقه خود را به همسرشان نشان دهند. شادی و لذتی که در صرف غذای دورهمی است در صدها غذای خوشمزه دیگر و در تنهایی نیست.

به فرموده رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خداوند جمع شدن اعضای خانواده دورهم و باهم غذا خوردن را بسیار دوست دارد و به چنین اجتماعی نظر رحمت نگاه می کند:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ وَيُحِبُّ أَهْلَهُ وَوُلْدَهُ وَ أَحَبُّ شَيْءٍ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يَرَى الرَّجُلَ مَعَ امْرَأَتِهِ وَوُلْدِهِ عَلَى مَائِدَةٍ يَأْكُلُونَ فَإِذَا اجْتَمَعُوا عَلَيْهَا نَظَرَ إِلَيْهِمْ بِالرَّحْمَةِ لَهُمْ فَيَغْفِرُ لَهُمْ قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقُوا مِنْ مَوْضِعِهِمْ؛ خداوند، مؤمن و خانواده و فرزندان را دوست دارد و محبوب ترین چیز نزد خداوند این است که مردی را با زن و فرزندش ببیند که بر سفره ای غذا می خورند. هنگامی که آن ها را دور سفره جمع ببیند از روی رحمت بر آن ها نظر کند و پیش از این که از جایشان متفرق شوند، آن ها را بیامرزد. (۱)

احترام و تکریم فرزند

فرزندان میوه دل والدین هستند و احترام هر یک از زن و مرد به فرزند خویش تقدیر و تشکری است از همسر خود که در تربیت صحیح این فرزند همسر شما نیز نقش مهمی داشته است. از آنجایی که همسران به فرزندان خود دلبسته اند و نوردیده آن ها به حساب می آیند. از این رو هر رفتار و گفتار صحیحی نسبت به

ص: ۱۰۳

فرزندان، بر محبت بین والدین و فرزندان و بین خود همسران می افزاید. همچنین تصمیم گیری صحیح و مشترک برای آینده سالم و مفید در تربیت و هدایت فرزند نقش تأثیرگذاری در روابط بین همسران و فرزندان دارد.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باب تربیت و تأدیب فرزند توسط پدر و مادر می فرمایند:

«هیچ پدری به فرزندش، هدیه ای بهتر از تربیت نیکو، پیشکش نکرده است»^(۱).

نیز رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در سخنی شیوا درباره تکریم و تأدیب فرزندان برکات آن چنین توصیه می فرمایند:

«أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَ أَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ يُغْفَرُوا لَكُمْ؛ به فرزندان خود احترام بگذارید و آنان را نیکو تربیت کنید تا آمرزیده شوید»^(۲).

تأمین رفاه و آسایش

بیخش و بخور تا توانی درم

که جز این دگر جمله درد است و غم^(۳)

زمانی که مردان خسته از فعالیت روزمره به خانه بازمی گردند، به آرامش روحی و روانی در کنار آسایش جسمی نیازمندند. در چنین وضعیتی، همسر می تواند با تدارک وسایل، مانند شربت، دم نوش، آب سرد و یا انجام برخی رفتارها مانند ماساژ، در خانه، عشق و علاقه خود را به همسرش ابراز کند. البته نیاز خانم ها به

ص: ۱۰۴

۱- «مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نُحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ». مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۶۵.

۲- مکارم الاخلاق، ص ۲۲۲.

۳- فردوسی.

این مسئله بیش تر از مردان است. اسباب و اثاثیه، لباس وسایل آشپزخانه... برای خانم ها بسیار بااهمیت است. ازاین رو تهیه این وسایل به دست توانای شوهر نشانه عشق و علاقه به همسرش خواهد بود. امام زین العابدین (علیه السلام) درباره مهیا کردن اسباب زندگی راحت برای خانواده در سخنی شیوا می فرمایند:

«أَرْضَاكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَشْبَغُكُمْ عَلَى عِيَالِهِ؛ خداوند از آن کس خوشنودتر است که خانواده خود را بیشتر در رفاه و نعمت قرار دهد.» (۱).

جوانمرد و خوش خوی و بخشنده باش

چو حق بر تو باشد تو بر خلق پاش (۲)

در حدیثی جالب امام کاظم (علیه السلام) در باب توسعه بر خانواده و اثر فوق العاده آن چنین می فرمایند:

«يَتَّبِعِي لِلرَّجُلِ أَنْ يُوسِّعَ عَلَى عِيَالِهِ كَيْلًا يَتَمَنَّوْا مَوْتَهُ؛ شایسته است که مرد بر خانواده اش وسعت (مالی) دهد تا این که آرزوی مرگش را نکنند.» (۳).

به گفته سعدی، هر که در زندگی نانش نخورند، در مُردگی نامش نبرند (۴).

از آثار بخشنده بودن جلب محبت دیگران به سوی انسان است و اعضای خانواده، به ویژه همسران از این قاعده مستثنا نیستند. اگر خواهان این هستید که

ص: ۱۰۵

۱- . الکافی، ج ۴، ص ۱۱.

۲- . سعدی.

۳- . الکافی، ج ۴، ص ۱۱.

۴- . سعدی.

محبت دیگری را به دست آورید. سخاوت و بخشش از بهترین و شیرین ترین آن هاست.

هشتمین پیشوای هدایت حضرت رضا (علیه السلام) درباره لزوم تدارک اسباب رفاه و آسایش خانواده می فرمایند:

« سزاوار است که مؤمن در زمستان از خوراک خانواده اش کم کند و بر [چوب و زغال و] وسیله گرم کننده آنان بیفزاید.»^(۱)

نقل شده است که امام حسین (علیه السلام) درباره همسرشان حضرت رباب و دخترشان حضرت سکینه (علیها السلام) چنین شعری را سرودند:

لعمرك إني لأحب دارا

تكون بها سكينة والرباب أحبهما وأبذل جل مالي

و ليس لعاتب عندى عتاب^(۲)

«من خانه ای را دوست دارم که سکینه (دخترم) و رباب (همسر) را در برگرفته است. آن دو را دوست می دارم مالم را در این راه به کار می گیرم و سزاوار سرزنش از سوی کسی نیستم»^(۳).

ص: ۱۰۶

۱- «يَتَّبِعِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ قُوْتِ عِيَالِهِ فِي الشَّتَاءِ وَ يَزِيدَ فِي وَقُودِهِمْ». الكافي، ج ۴، ص ۱۳.

۲- در برخی نسخ به جای «تكون»؛ تحل و به جای «مالي؛ حالی» دارد. البدایه والنهایه ج ۸ ص ۲۱۱

۳- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۴۷. ذکر الاصفهانی فی الأغانی ۱۴/ ۱۶۳ و ابن الجوزی فی تذکره الخواص ص ۲۶۵:

سخاوت و بخشش از صفات برجسته انسانی است و در همه جا و ارتباط با همه، به ویژه اعضای خانواده پسندیده تر است. حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مقام بیان آثار بخشش و سخاوت می فرمایند:

«السَّخَاءُ يَزْرَعُ الْمَحَبَّةَ؛ سخاوتمندی چنان مزرعه ای محبت به بار می آورد»^(۱).

همان طور که دانه ای می کاریم و در آینده از آن محصول برداشت می کنیم. سخاوت نیز محبت را می نشاند و به زودی ثمره ی آن را آشکار می نماید.

رفع نیازهای همسر

رزق بر اهل خانه تنگ مکن

روزی، او می دهد تو جنگ مکن^(۲)

خدای مهربان انسان را همراه با برخی نیازمندی ها آفریده است؛ که ارضای درست و کامل این نیازها، موجب شکوفایی استعدادها می شود. ازدواج یکی از راه های درست ارضای برخی از این نیازهاست. زمانی که مرد یا زن با کمک همسرش به ارضای نیازی موفق می شود، حالتی از رضامندی درونی در وی ظاهر می شود. لذا برآوردن نیازهای همسر به گونه ای ابراز علاقه و محبت به وی است. درباره لزوم برآوردن نیازهای ضروری خانواده و نکوهش رفتارهایی مغایر با آن، در سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) چنین گزارش شده است:

ص: ۱۰۷

۱- . تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۸۵۲۱.

۲- . اوحدی مراغه ای.

سه زن، نزد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آمدند. یکی از آنان گفت: شوهرم گوشت نمی خورد. دومی گفت: شوهرم بوی خوش استشمام نمی کند. سومی گفت: شوهرم با زنان، نزدیکی نمی کند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، درحالی که ردایش را می کشید، بیرون آمد و بر منبر شد و حمد و ثنای الهی را به جا آورد. سپس فرمود: «چه شده است که گروهی از یارانم گوشت نمی خورند، بوی خوش نمی بویند و با زنان، هم بستر نمی شوند؟! به درستی که من گوشت می خورم، بوی خوش می بویم و با زنان همبستر می شوم. پس هر که از راه و رسم من روی بگرداند، از من نیست» (۱).

تأمین آرامش و اطمینان

ایجاد فضایی پر از آرامش، اطمینان و اعتماد حاکی از محبت و عشق است. همسران، که کارگردان اصلی خانواده هستند، باید خانواده را به گونه ای مدیریت کنند که همه اعضا در آن احساس اطمینان خاطر داشته و به همدیگر اعتماد کامل داشته باشند. اگر بین اعضای خانواده، به ویژه همسران، عشق و محبت حاکم باشد، محصولی جز فضایی اطمینان بخش و مورد اعتماد نخواهد داشت. این

ص: ۱۰۸

۱- «إِنَّ ثَلَاثَ نِسْوَةٍ أَتَيْنَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَتِ إِحْدَاهُنَّ إِنَّ زَوْجِي لَا يَأْكُلُ اللَّحْمَ وَقَالَتِ الْأُخْرَى إِنَّ زَوْجِي لَا يَسْتُمُّ الطَّيِّبَ وَقَالَتِ الْأُخْرَى إِنَّ زَوْجِي لَا يَقْرُبُ النِّسَاءَ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ مِنْ أَصْحَابِي لَا يَأْكُلُونَ اللَّحْمَ وَ لَا يَسْتُمُونَ الطَّيِّبَ وَ لَا يَأْتُونَ النِّسَاءَ أَمَا إِنِّي آكُلُ اللَّحْمَ وَ أَشْتُمُّ الطَّيِّبَ وَ أَتِي النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي». الكافي، ج ۵، ص ۴۹۶.

همان ایدآلی است که موردنظر اولیای دین است. از حضرت امام محمدباقر (علیه السلام) دراین ارتباط چنین گزارش شده است:

امام باقر (علیه السلام) به یکی از یاران می فرماید: «آیا شده است که یکی از شما بیاید و دست در کیسه برادرش کند و آنچه نیاز دارد از آن بردارد و او مانعش نشود؟ گفتم: چنین چیزی در میان خودمان سراغ ندارم. امام باقر (علیه السلام) فرمود: پس هنوز به هیچ چیزی نرسیده اید گفتم: در این صورت همه هلاک شده ایم. فرمود: هنوز این مردم خردهایشان کامل نشده است.» (۱).

کنج قناعت

قانع بودن و دقت در استفاد از وسایل زندگی و هزینه کردن آن، خود نوعی کمک و ابراز علاقه به همسر است. همسری که قانع است و به «دار و ندار» همسر می سازد در حقیقت علاقه و محبت خود را به زندگی و همسرش نشان می دهد. در اهمیت این امر در خانواده همین بس که حضرت امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرمایند:

«أَنْعَمُ النَّاسُ عَيْشًا مَنْ مَنَحَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الْقَنَاعَةَ وَ أَصْلَحَ لَهُ زَوْجَهُ؛ بهترین زندگی از آن کسی است که خداوند، به او قناعت بخشیده و همسری شایسته، روزی اش کرده است.» (۲).

ص: ۱۰۹

۱- امام باقر (علیه السلام): «أَيُّجِيءُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ فَيَدْخُلُ يَدُهُ فِي كَيْسِهِ فَيَأْخُذُ حَاجَتَهُ فَلَا يَدْفَعُهُ فَقُلْتُ مَا أَعْرِفُ ذَلِكَ فِينَا قَالَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) فَلَا شَيْءَ إِذَا قُلْتُ فَالْهَلَكَةُ إِذَا قَالَ إِنَّ الْقَوْمَ لَمْ يُعْطُوا أَحْلَامَهُمْ بَعْدُ». الکافی، ج ۲، ص ۱۷۲.

۲- تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ح ۹۰۷۶.

آن حضرت (علیه السلام) در بیانی دیگر می فرماید:

«أَطْيَبُ الْعَيْشِ الْقَنَاعَةُ؛ خوش ترین زندگی، زیستن همراه با قناعت است.»^(۱)

تواضع و فروتنی

افتادگی آموزاگر طالب فیضی

هرگز نخورد آب زمینی که بلند است.

تواضع و فروتنی از خصال نیک و فضایل برجسته انسانی و نشانه فضل برتری انسان است. انسان متواضع در نظر همه بزرگ جلوه می کند و همیشه چنین انسان هایی از نگاه دیگران در هاله ای از احترام دیده می شوند. در اهمیت تواضع همین بس که به فرموده امام باقر (علیه السلام) وقتی خداوند پیامبر بزرگوار خود، یعنی نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) را بین انتخاب تواضع بندگی و رسالت و بین پادشاهی و رسالت مخیر گردانید، رسول خدا تواضع بندگی و رسالت را برگزیدند^(۲).

و به همین جهت آن بزرگ مرد در زندگی و اخلاق فردی و اجتماعی به چنان مقام عظیمی دست یافتند که خداوند در مقام ستایش ایشان می فرماید: «وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ»^(۳).

ص: ۱۱۰

۱- همان، ح ۸۹۸۲.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السلام) يَذْكُرُ أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مَلَكٌ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُخَيِّرُكَ أَنْ تَكُونَ عَبْدًا رَسُولًا مُتَوَاضِعًا أَوْ مَلِكًا رَسُولًا قَالَ فَنَظَرُ إِلَى جَبْرَائِيلَ وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ أَنْ تَوَاضَعَ فَقَالَ عَبْدًا مُتَوَاضِعًا رَسُولًا فَقَالَ الرَّسُولُ مَعَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُكَ مِمَّا عِنْدَ رَبِّكَ شَيْئًا قَالَ وَ مَعَهُ مَفَاتِيحُ خَزَائِنِ الْأَرْضِ. (کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی ط - الإسلامیه) - تهران، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق. ج ۲؛ ص ۱۲۲).

۳- . نجم/۴.

این چنین بود که بسیاری از مردمان خشن عصر جاهلیت اسیر آن خلق عظیم شدند و عاشقانه برمدار آن سراج منیر جمع شدند و به اعلی علین بار یافتند.

تواضع و فروتنی دارای چنین آثار و برکاتی است؛ بنابراین، ازجمله آثار تواضع جلب محبت دیگران است. آدمی زاد به انسان های فروتن و متواضع گرایش و علاقه بیشتر دارد تا به افراد گردن کش و متکبر. به بیان حضرت مولی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) عشق و محبت میوه تواضع است:

«ثَمَرَةُ التَّوَّاضُعِ الْمَحَبَّةُ؛ ثَمَرَةُ ي فِرْوَتْنِي مَحَبَّتْ اَسْت» (۱).

نیز آن حضرت (علیه السلام) می فرماید:

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْظُمَ مَحَاسِنُكَ عِنْدَ النَّاسِ فَلَا تَعْظُمَ فِي عَيْنِكَ؛ اِكْرِ خَوَاسِطِي خَوْبِي هَايْت نَزْد مَرْدَم بَزْرَكْ جَلُوْه كَنْد، اَنْ هَا رَا بَزْرَكْ نَبِيْن!» (۲).

آئینه همسر باشیم

تاج سر من، خاک ره پای کسی است

کو، چشم مرا به عیب من بی نا کرد (۳)

آدمی آن کس را که دوست داشته باشد عیب هایش را به وی می گوید تا اینکه گل بی عیب شود؛ و شایسته است در بیان عیب اول به خود نگاهی اندازیم که

ص: ۱۱۱

۱- . همان، ح ۵۱۷۹.

۲- . همان، ح ۵۱۴۳.

۳- . ابوسعید ابوالخیر.

خالی از آن باشیم و دوم اینکه شرایط بیان آن را آموخته باشیم. در فرهنگ اهل بیت: بیان عیوب دوستان به خودشان، از اخلاق پسندیده شمرده شده است. امام صادق (علیه السلام) می فرمایند:

«أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي؛ محبوب ترین برادرانم، کسی است که عیب هایم را به من هدیه کند.» (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در تشبیهی زیبا و گویا بیان عیوب مؤمنین به خودشان را به کار آینه تشبیه فرمودند:

«الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ؛ مؤمن، آینه مؤمن است.» (۲)

چون که مؤمن آینه ی مؤمن بود

روی او ز آلودگی ایمن بود (۳)

از این حدیث و گوهر بار و زیبا ۲۲ نکته ظریف می شود آموخت:

آینه عیب را می گوید. موبه مو می گوید. با وضوح تمام می گوید نه با کنایه و ابهام. بی صدا می گوید. عیب را بی غرض می بیند و می گوید. خوب و بد را باهم می گوید. محسوسات را می گوید (آنچه را دیده می گوید). عیب نمایی آینه از روی خیرخواهی است نه به هدف تنقیص و ضربه زدن. در گفتن خجالت نمی کشد. عیب را که دید در حافظه نگه نداشته فراموش می کند تا مگر دوباره ببیند. به همه یکسان می گوید. هر بیشتر نزدیک شوی بهتر می گوید. حال را

ص: ۱۱۲

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۶۳۹.

۲- . تحف العقول، ص ۱۷۳.

۳- . مولوی

می گوید نه گذشته یا آینده. آشکار و واضح می بیند (برای دیدن من کنجکاوی نمی کند). شرط دیدنش صافی صداقت است. همه وقت می گوید. همه را می بیند دوست و دشمن. یقین ترین چیزها را می گوید. از نشان دادن خسته نمی شود. هیچ کس از آینه آزرده نمی شود. کمک به اصلاح می کند. اگر شکسته شد باز نشان می دهد.

چنانکه دیده می شود، حضرت در این تشبیه زیبا این همه مطلب و مطالب دیگر را در یک عبارت کوتاه رسانده است. صداقت و خیرخواهی در چنین رفتارهایی موج می زند و بی شک طرفی که صاحب عیب است، به ویژه اگر همسر انسان باشد، چنین برخورد خیرخواهانه و صادقانه و دقیق را، نه تنها به جان می خرد و درصدد رفع آن برمی آید، بلکه این رفتار را نشانه عشق و محبت واقعی و عمیق همسر به خودش می داند و بی شک درصدد جبران آن بر خواهد آمد.

جمع بندی

از آنچه بیان شد، می توان چنین نتیجه گرفت که خانواده متشکل از دو عضو اصلی و رئیسی یعنی زن و شوهر است. این دو، انسان اند و دارای قلبی پذیرای محبت. محبت همان شیرازه ای است که استحکام و تداوم همه خانواده مرهون آن است. اگر بین این دو محبت حاکم باشد، چون دانه ای که در دل زمین حاصلخیز کاشته می شود، در قلوب ایشان جوانه های حیات و زیست سالم شروع به رویش کرده و کم کمک تبدیل به نهالی سترگ و سپس درختی تناور می گردد که ثمرات بی شماری را به بار خواهد آورد. محبت و عشق ورزی در میان اعضای خانواده،

به ویژه دو عضو اصلی و پایه یعنی زن و شوهر، هر چه قوی تر و عمیق تر و بادوام تر باشد، چنان شیرازه ای محکم و قوی، کتاب زندگی را از اندازه و ازهم گسیختگی و در نتیجه ورق ورق شدن و هلاکت حفظ کرده و چنان میراثی مثمر و مفید، آیندگان را نیز از برکات آن مستفید خواهد ساخت.

مطالبی که در این نوشتار بیان شد، ارائه برخی راهکارها و توصیه های عملی برای ایجاد عشق و محبت و یا تقویت آن، بین همسران بوده است. توصیه ها و الزاماتی که غالباً در دین مقدس اسلام برای شکل گیری نهاد مقدس و مهم خانواده تدبیر شده است. تمام تلاش ما ارائه این مطالب به استناد برخی آیات شریفه قرآن، روایات اهل بیت، سیره مبارکه ی آن بزرگواران و بعضاً نیز کلمات بزرگان، بوده است تا دارای غنای بیشتری باشد. البته سعی ما ارائه مطالب غنی برگرفته از این منابع، به بیانی ساده تر برای استفاده عموم خوانندگان بود. بی شک متن ارائه شده، با رعایت این دو امر، برای خوانندگان محترم مقبول تر و به عمل کردن به آن نزدیک تر خواهد بود. این همان هدفی است که مدنظر نوشتار حاضر است.

باشد تا با عمل به دستورات دین و بزرگان دین حیاتی سراسر مملو از عشق و دلدادگی با همسران و فرزندانمان داشته باشیم و از عیش گوارایی که خداوند ابزار و امکانات آن را در اختیار ما قرار داده است، بهره مند شویم. ان شاء الله.

هزاران درود و هزاران سلام

ز ما بر محمد علیه السلام

(اسدی طوسی)

ص: ۱۱۴

* قرآن مجید، ترجمه آیت الله مکارم شیرازی.

ابن أبی جمهور، محمد بن زین الدین، عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیہ، دار سید الشهداء للنشر، قم، ۱۴۰۵ ه.ق.

ابراهیمی پور، قاسم و همکاران، شاخص های خانواده مطلوب از دیدگاه اسلام، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۹۵.

ابراهیمی پور، قاسم و همکاران، راهبردهای تحکیم خانواده از منظر متون دینی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۹۵.

ابن أبی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید، کتبه آیه الله المرعشی النجفی، قم، ۱۴۰۴ ه.

ابن أبی فراس، مسعود بن عیسی، مجموعه ورام، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۹ ش.

ابن اشعث، محمد بن محمد، الجعفریات (الأشعثیات)، مکتبه النینوی الحدیثه، تهران، بی تا.

ابن بابویه، محمد بن علی، الخصال، جامعه مدرسین، قم، ۱۳۶۲ ش.

ابن بابویه، محمد بن علی، الأمالی (للصدوق)، تابچی، تهران، ۱۳۷۶ ه.ش.

ابن بابویه، محمد بن علی، معانی الأخبار، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ۱۴۰۳ ه.

ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ۱۴۱۳ ه.

ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، دعائم الإسلام، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم، ۱۳۸۵ ه.ق.

ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۴ ه. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، محمد بن علی، علامه، قم، ۱۳۷۹ ه.ق.

ابن كثير، البدايه و النهايه، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۸ ه.ق.

احمد بن حنبل، مسند احمد بن حنبل، دارصادر، بیروت، بی تا.

اربلی، علی بن عیسی، بنی هاشمی، کشف الغمه فی معرفه الأئمه، تبریز، ۱۳۸۱ ه.ق.

امینی، عبدالحسین، الغدير، دار الكتاب العربی، بیروت، ۱۳۹۷ ه.ق.

بحرانی، سید هاشم بن سلیمان، مدینه معاجز الأئمه الإثنی عشر، مؤسسه المعارف الإسلامیه، ایران؛ قم، ۱۴۱۳ ه.ق.

پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲ ش.

پسندیده عباس، رضایت زناشویی، دارالحديث، قم، ۱۳۹۱.

تمیمی آمدی، عبدالواحد، تصنیف غررالحکم و درر الکلم، مصحح: درایتی، مصطفی، دفتر تبلیغات، قم، ۱۳۶۶ ش.

حسین خانی، هادی، طعم خوش اخلاق، کانون اندیشه جوان، تهران، ۱۳۹۴

حسین زاده، علی، خانواده موفق، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۹۰.

حسین زاده، علی، همسران سازگار، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۸۶.

حلوانی، حسین بن محمد بن حسن بن نصر، نزهه الناظر و تنبيه الخاطر، مدرسه الإمام المهدی، قم، ۱۴۰۸. ه.

حیدری ابهری، غلامرضا، نان و نمک، محراب قلم، تهران، ۱۳۹۰.

حیدری، مجتبی، محبت را زندگی کنیم، موسسه، آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۹۲.

دشتی برازجانی، عبدالمجید، پرسش ها و پاسخ خانوادگی مطهر، کریمه اهل بیت (علیهم السلام)، قم، ۱۳۹۳.

راد، سید مسعود، معماری عشق پایدار در زندگی زنشویی، برادری، تهران، ۱۳۸۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، دار القلم - الدار الشامیه، بیروت - دمشق، ۱۴۱۲ ه. ق.

راوندی کاشانی، فضل الله بن علی، النوادر (للاوندی)، دار الکتاب، ایران، قم، بی تا.

رحمان دوست، مصطفی، فوت کوزه گری، انتشارات مدرسه، تهران، ۱۳۸۹.

رشید پور، مجید، عوامل استحکام خانواده، انجمن اولیاء و مربیان، تهران، ۱۳۸۸.

روح بخش، سید علی، آئین مهربانی، آهنگ قلم، مشهد، ۱۳۸۵.

ریاحی میثم، گلبرگ سبز زندگی، اقیانوس معرفت، اصفهان، ۱۳۹۰.

سلمانی گواری، ابوالفضل، سیره خانوادگی ائمه معصوم (علیهم السلام)، مجمع جهانی اهل بیت (علیهم السلام)، ص ۱۳۹۳.

شعیری، محمد بن محمد، جامع الأخبار (للشعیری)، شعیری، مطبعه حیدریه، نجف، بی تا.

شفیعی مازندرانی، سید محمد، راز خوشبختی و اعجاز ازدواج، عطر آگین، قم، ۱۳۸۴.

شهید ثانی، زین الدین بن علی، منیه المرید، شهید ثانی، زین الدین بن علی، مکتب الإعلام الإسلامی، قم، ۱۴۰۹. ه.

شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، قم، ۱۴۰۹ ق.

صدری مهدی، آیین دلبری، عطر یاس، قم، ۱۳۹۰.

طباطبایی یزدی، سید عباس، محبت از منظر قرآن و حدیث، آل فاضل، قم، ۱۳۸۹.

طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الأخلاق، الشریف الرضی، قم، ۱۴۱۲. ه.

طبرسی، علی بن حسن، مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار، المكتبه الحیدریه، نجف، ۱۳۸۵. ه.

طوسی، اسدالله، ارتباط با خداوند در خانواده، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۸۹. طوسی، اسدالله، همسران شایسته، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۹۱.

طوسی، محمد بن الحسن، الأمالی (للطوسی)، دار الثقافه، قم، ۱۴۱۴. ه.

طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان)، ار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷. ه.ق.

طوسی، محمد بن الحسن، مصباح المتہجد و سلاح المتعبد، مؤسسه فقه الشیعہ، بیروت، ۱۴۱۱. ه.ق.

عباسی ولدی، محسن، من دیگر ما، ج، ۲، جامعہ الزہراء (علیہا السلام)، قم، ۱۳۹۳.

عبداللہی، زہرا، سیرہ رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) با همسران، دفتر نشر معارف، قم، ۱۳۹۲.

عزتی وظیفہ خواہ، م، چہل کلید عاشق ماندن همسران، ہم پا، تهران، ۱۳۸۶.

عسقلانی، ابن حجر، الاصابہ، دارالکتب العلمیہ، ۱۴۱۵. ه.ق.

علی بن حسام الدین المتقی الہندی، کنز العمال، موسسہ الرسالہ، بیروت، بی تا.

عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر العیاشی، المطبعه العلمیه، تهران، ۱۳۸۰ ه.ق.

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ ه.

لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ (للثی)، دارالحديث، قم، ۱۳۷۶ ش.

مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار (عليهم السلام) دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ه.

مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، دار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۴ ه.ق.

محمدی ری شهری، تحکیم خانواده، دارالحديث، قم، ۱۳۸۷.

محمدی ری شهری، دوستی در قرآن و حدیث، دارالحديث، قم، ۱۳۷۹.

مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، دارالفکر، قم، بی تا. مصباح یزدی، محمدتقی، اخلاق در قرآن، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۸۳.

مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، صدرا، قم، ۱۳۷۲.

مفید، محمد بن محمد، الأمالی (للمفید)، کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق. ه.

نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، مؤسسه آل البيت (عليهم السلام)، قم، ۱۴۰۸ ق.

آزمون ها

اشاره

ص: ۱۲۳

۱. این مثل اشاره به چیست؟ «مرغ سیاه هم تخم سفید می کند!».

۲. این کلام رسول خدا ۶ اشاره به چیست؟ «حق مرد بر زن آن است که چراغ خانه را روشن نگه دارد و خورد و خوراک برای اهل خانه آماده سازد»؟

۳. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در خانه خویش وقت خود را چگونه تقسیم کرده بودند؟

۴. مردی از امام صادق (صلی الله علیه و آله) پرسید: کسی می گوید که دوستت دارم. من از کجا بدانم که {واقعاً} دوستم دارد؟ امام در پاسخ چه فرمودند؟

۵. این مثل اشاره به چیست؟ «دست، دست را می شوید هر دو برمی گردند رو را می شویند»

۶. تقسیم کار در خانه بین حضرت علی (علیه السلام) و حضرت زهرا (علیها السلام) چگونه بود؟

۷. این کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) کنایه از چیست؟ «خدای عزوجل اخلاق بنده ای را دوست دارد که وقتی از بازار برمی گردد چیزی در آستینش داشته باشد».

۸. پنج مورد از آثار محبت به همسر را نام ببرید؟

۹. این مثل اشاره به چیست؟ «سوزن همه را می پوشاند و خودش لخت راه می رود».

۱. امام باقر (علیه السلام) «اصلاح همزیستی و معاشرت سالم زیستن چنان پیمانه پُری است که دوسوم آن ... و یک سوم آن ... است»؟

۲. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید: به یکدیگر دست بدهید که ... را زیاد می کند؟

۳. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «پدرم امام باقر (علیه السلام) همسری داشت که او را می رنجانید؛ اما پدرم او را ...».

۴. «رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هزینه ای که برای تهیه ... می دادند بیشتر از هزینه ای بود که برای خوراکشان صرف می کردند».

۵. «نشستن مرد نزد زن و فرزندش، نزد خداوند متعالی از ... در این مسجد من محبوب تر است»

۱. این سخن «رُوحِي لِرُوحِكَ الْفِدَاءُ، وَ نَفْسِي لِنَفْسِكَ الْوَفَاءُ؛ جانم به فدایت و خودم به قربانت» از کیست؟

حضرت زهرا (علیها السلام)

امام حسین (علیه السلام)

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

امام علی (علیه السلام)

۲. کدام سخن مرد هرگز از قلب زن بیرون نمی رود؟

عاشقتم

دوستت دارم

تو بهترینی

بی تو هرگز

۳. این سخن «پوزش مسلمان را بپذیر و هرگاه عذری ندارد، عذری برای او بتراش» از کیست؟

امام سجاد (علیه السلام)

امام رضا (علیه السلام)

امام علی (علیه السلام)

امام کاظم (علیه السلام)

۴. این سخن از کیست «شکر نعمت از شکر شیرین تر است»؟

سعدی

نظامی

داستان نامه بهمنیاری

۵. این سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره به چیست؟ «هر کس چیزی را دوست بدارد، از آن بسیار یاد می کند»؟

تعریف و تمجید

سپاسگزاری

کمک و یاری

دوستی

ص: ۱۲۶

۶. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه دُعابه دارد» مقصود از دُعابه چیست؟

شوخی و مزاح

گشاده روئی

دعا کردن

مدارا

۷. بنا بر فرمایش امام علی (علیه السلام) بهترین هدیه چیست؟

کتاب

دسته گل

پند و اندرز

هیچ کدام

۸. این سخن از کیست؟ «دیدار خویشاوندان باعث ایجاد محبت بین ایشان می گردد».

امام حسن مجتبی (علیه السلام)

امام علی (علیه السلام)

امام جواد (علیه السلام)

امام هادی (علیه السلام)

۹. این سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) اشاره به چه مطلبی دارد؟ «هرگاه در روز عید فطر برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عطری می آوردند، ایشان پیش از هر کس دیگر، به همسرشان عطر می دادند، یا او را خوشبو می ساختند»؟

اولویت توجه

هدیه

خوشبویی

هیچ کدام

۱۰. بنا بر فرمایش امام علی (علیه السلام): چه اعمالی باعث زیاد شدن دوستان و کم شدن دشمن می شود؟

سلام کردن و نرم گویی

تغافل و همدلی

بخشش و هدیه دادن

شوخی و گشاده روئی

ص: ۱۲۷

۱۱. بنا بر فرمایش حضرت سجاد (علیه السلام): «خداوند از آن کس خوشودتر است که خانواده خود را بیشتر...»

در رفاه و نعمت قرار دهد

به آنان مهر و محبت کند

در کنار آنان باشد

هیچ کدام

۱۲. بنا بر فرمایش امام علی (علیه السلام) خوش ترین زندگی همراه با چیست؟

محبت

قناعت

همدلی

توکل

۱۳. این سخن از کیست؟ «به مؤمن، برای هر چیزی، پاداش داده می شود، حتی برای لقمه ای که در دهان گذارد».

امام باقر (علیه السلام)

رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

امام رضا (علیه السلام)

امام جواد (علیه السلام)

ص: ۱۲۸

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

